

VATANDAŞLIK HUKUKU TEMEL İLKELERİNİN TÜRK HUKUKU VE KIBRIS TÜRK HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

THE EVALUATION OF THE PRINCIPLES OF NATIONALITY LAW IN TURKISH LAW AND CYPRIOT TURKISH LAW

Ayhan DOLUNAY*

Özet: “Herkesin *mutlaka* bir vatandaşlığı olmalıdır”, “herkesin *yalnız* bir vatandaşlığı olmalıdır” ve “herkes vatandaşlığını seçme ve değiştirmede özgür olmalıdır”, vatandaşlık hukukunun, “evrensel olarak kabul görmüş” üç temel ilkesi olma niteliğini haizdir. Vatandaşlık hukukunun tarihi gelişimi içerisinde, söz konusu ilkelere ikincisi önem açısından “zayıflamış”, değer kaybetmiştir. Çalışmamızda ilk olarak, vatandaşlık kavramı ve vatandaşlık hukukunun kaynakları ele alınacak, ardından ise, mukayeseli çalışmamızın ana temasına uygun şekilde, Türk Hukukunda ve Kıbrıs Türk Hukukunda vatandaşlık türleri incelenecektir. Son olarak ise çalışmamızın temel konusunu oluşturan, Türk Hukuku ve Kıbrıs Türk Hukukunda, vatandaşlık hukuku temel ilkelerinin etkileri ele alınarak, ayrıntılı olarak değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Vatandaşlık Hukuku, Temel İlkeler, Türk Hukuku, Kıbrıs Türk Hukuku

Abstract: “Everyone *should* have a nationality”, “everyone should have *only one* nationality” and “everyone should have the right to choose and change his nationality”, are the “generally accepted” principles of nationality law. In the course of history, the second of these principles has, to a certain degree, lost its value. In our work, firstly the concept of “nationality” and the sources of nationality law will be discussed. After that various types of the nationality will be examined in the light of the Turkish and Cypriot Turkish Laws with a comparative approach. In the conclusion, the Turkish and Cypriot Turkish Laws will be examined comparatively in general; bearing in the mind the three main principles of nationality law.

Keywords: Nationality Law, General Principles, Turkish Law, Cypriot Turkish Law.

* Yakın Doğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Uluslararası Özel Hukuk ABD, Ar. Gör., Yakın Doğu Üniversitesi Hukuk Danışmanı.

Giriş

Hukuk dallarında, ayrı ayrı benimsenmiş, bir takım temel ilkeler bulunmaktadır. Vatandaşlık hukuku açısından söz konusu ilkeler, “herkesin *mutlaka* bir vatandaşlığı olmalıdır”, “herkesin *yalnız* bir vatandaşlığı olmalıdır” ve “herkes vatandaşlığını seçme ve değiştirmede özgür olmalıdır” şeklindedir

Belirtilen ilkelerden, “herkesin mutlaka bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesi, vatansızlığı önlemeye hizmet etmekte, “herkesin yalnız bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesi, çok vatandaşlığı¹ önlemeye hizmet etmekte, “herkes vatandaşlığını seçme ve değiştirmede özgür olmalıdır” ilkesi ise, açık ifadesinden de anlaşılacağı üzere, kişilerin, vatandaşlıklarını seçme ve değiştirmede, özgür iradeleri ile hareket edebilmesini, kimseye zorla vatandaşlık verilemeyeceği gibi, kimsenin de, bir devlet vatandaşlığını kazanma girişiminin engellenmemesine hizmet etmektedir.

Belirtilen temel vatandaşlık hukuku ilkeleri, her ülkenin vatandaşlık kanunlarında, farklı şekillerde etki yaratmaktadır.

Gerçek kişiler ile sınırlandırdığımız çalışma konumuz itibarıyla, “vatandaşlık” hukuku kavramı ve vatandaşlık hukukunun temel kaynaklarının ardından, Türk ve Kıbrıs Türk Hukukunda vatandaşlığın türleri, vatandaşlık hukukunun temel ilkelerinin genel açıklamalarına yer verilecek ve esas olarak ise, temel ilkelerin, Türk Hukukunda ve Kıbrıs Türk Hukukundaki etkileri ele alınarak, karşılaştırılacaktır.

I. Genel Olarak

A. “Vatandaşlık” Kavramı

Vatandaşlık; gerçek kişileri devlete bağlayan hukuki bağı ifade etmektedir.

¹ Bir kişi üzerinde, birden fazla devletin vatandaşlık iddiasında bulunması, diğer bir ifadeyle, kişinin, birden fazla vatandaşlığı olması, “çifte vatandaşlık” olarak adlandırılmaktadır. Diğer yandan, kişinin ikiden fazla vatandaşlığı olması halinde, “çifte vatandaşlık” terimi, kapsam açısından yetersiz kalacaktır. Bu nedenle, kişinin birden fazla vatandaşlığı olması halini ifadede, çifte vatandaşlık deyimi yerine, çok vatandaşlık (multi nationality) deyiminin kullanılması yerinde olacaktır. Rona Aybay/Nimet Özbek, Vatandaşlık Hukuku, İstanbul 2015, s. 55.

İlk olarak belirtilmelidir ki, çalışmamızda kullanımı tercih edilecek “vatandaşlık” kavramının yanı sıra, “yurttaşlık”, “uyruklu”, “tâbiyet”, “milliyet” kavramlarının kullanıldığı da görülmektedir.

Bu kapsamda, belirtilen kavramlar ile “vatandaşlık” kavramının farklarına değinmek ve neden “vatandaşlık” kavramını kullanmayı tercih ettiğimizi belirtmek yerinde olacaktır.

İfade edildiği üzere vatandaşlık, gerçek kişileri kapsamı altına alan ve devlete bağlanmayı ifade eden bir kavramdır. Diğer yandan, milliyet de gerçek kişileri kapsamı altına almasına karşın, millete bağlanmayı ifade eden bir kavram olup, vatandaşlık kavramından farklılaşmakta; konumuz ile doğrudan ilgisini yitirmektedir.²

Yukarıda sayılan, milliyet dışındaki kavramlar, tıpkı vatandaşlık kavramı gibi, devlet ile bağı ifade etmektedir.³ Belirtilen kavramlardan, yurttaşlığı, vatandaşlığın; uyruklu ise, tâbiyetin Türkçe karşılığı olarak kabul edecek olursak, deyimlerin sayısını ikiye indirmiş olacağız.⁴

Diğer yandan, vatandaşlık (yurttaşlık) ve tâbiyet (uyruklu) kavramları, kapsamaları altına aldıkları hukuki ilişkiler açısından bir birlerinden ayrılmaktadır.⁵

Şöyle ki; tâbiyet (uyruklu), gerçek kişilerin yanı sıra, tüzel kişileri ve nesnelere de (gemiler ve uçaklar) devlete bağlamakta olan bir üst kavram, vatandaşlık (yurttaşlık) ise, sadece gerçek kişileri devlete bağlayan bir alt kavramdır.⁶

² Erdoğan Göger, *Türk Tabiiyet Hukuku*, Ankara 1979, s. 3. Yine, vatandaşlık kavramının hukuki bir ilişkiyi ifade etmesine karşın, milliyet kavramının (ve benzer olarak “soy” kavramının), ırk, din, dil kültür gibi öğeleri de kapsayan ve teknik anlamda hukuksal olmayan bir deyim olması da, bu görüşü güçlendirir niteliktedir. Aybay/Özbek, s. 7.

³ Göger, s. 3.

⁴ Aybay/Özbek, s. 7.

⁵ Bizim katıldığımız görüşün aksine, tâbiyet ve vatandaşlık kavramlarının kapsamının aynı olduğunu savunan görüş de bulunmaktadır. Bkz. Erdoğan Göger, “Devletler Hususi Hukukunun Mahiyeti”, *AÜHFD*, S. 3-4, 1971, s. 187 vd; Ergin Nomer, *Vatandaşlık Hukuku*, İstanbul 2014, s. 16.

⁶ Osman F. Berki, *Devletler Hususi Hukuku*, Ankara 1970, s. 15; Hicri Fişek, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Ankara 1959, s. 12; Turhan Turgut/Feriha B. Tanrıbilir, *Vatandaşlık Hukuku Ders Notları*, Ankara 2010, s. 21. Tarihi açıdan kullanılageliş de kısaca incelendiğinde, vatandaşlığın, roma hukuku kökenli devlet sistemlerinde, birey ile devlet arasında kurulan ilişkiyi ifade etmekte olduğu ve vatandaşın, o

Bu kapsamda, çalışma konumuz itibarıyla, vatandaşlık (yurttaşlık) kavramının kullanılması yerinde olacaktır.

Diğer yandan, belirtmekte fayda vardır ki, çalışmamızda, ilgili hukuki düzenlemeleri incelenecek iki farklı hukuk sisteminden Kara Avrupası Hukukunun etkisindeki Türk Hukukunda, vatandaşlık hukukuna ilişkin, şu an yürürlükte olan 5901 sayılı Kanun, Türk “Vatandaşlığı” Kanunu adını taşımakta, Anglosakson Hukukunun etkisindeki Kıbrıs Türk Hukukunda ise, vatandaşlık hukukuna ilişkin, şu an yürürlükte olan 25/1993 sayılı Kanun, KKTC “Yurttaşlık” Yasası adını, 25/1991 sayılı KYY’nın yerini almak üzere hazırlanan yeni kanun tasarısı ise, “Yurttaşlık” (Değişiklik) Yasa Tasarısı adını taşımaktadır. Bu kapsamda tercih edilen vatandaşlık ya da belirtildiği gibi Türkçe karşılığı ile yurttaşlık terimi, her iki hukuk sistemi yasa koyucularınca da, kabul edilen temel terim olma özelliğini haizdir.

B. Vatandaşlık Hukukunun Kaynakları

Vatandaşlık hukukunun, gerek milli hukuku, gerekse milletlerarası hukuku ilgilendiren niteliğinin bir sonucu olarak, kaynakları da; milli kaynaklar ve milletlerarası kaynaklar olmak üzere, ikiye ayrılmaktadır.

1. Milli Kaynaklar

Her devlet, kendi hukuk düzeni ile belirlenmiş usuller kapsamında, kendi vatandaşlığının kazanılması, yitirilmesi vb. hususları düzenleyen kanunlar yapmaktadır. Devletin vatandaşlığına ilişkin temel ilkelere, devletin anayasasında yer verilmesi de sık karşılaşılan bir durumdur.

Diğer yandan, devletin yargı organları tarafından, vatandaşlık hukuku ihtilafları neticesinde hükmolunan kararlar ve doktrindeki görüşler de, kaynak niteliğindedir.⁷

ülkedeki, tüm hak ve ayrıcalıklardan yararlandığı; tâbiyetin ise, derebeylik devri kökenli olup, bireyle toprak, ülke arası bağ kurduğu ve tebaaya, o toprağın hakimine (hükümrana) karşı mutlak bir sadakat borcu yüklediği, tebaanın, vatanışa nazaran, hukuki statüsünün kısıtlanmış olabileceği ve bu kapsamda da iki kavramın bir birinden ayrıldığı görülmektedir. Bkz. Nihal Uluocak-Erdener, Türk Vatandaşlık Hukuku, İstanbul 1968, s. 19.

⁷ Aybay/Özbek, s. 14.

Türk Hukuku açısından milli kaynaklara değinilecek olur ise başta, Türkiye Cumhuriyeti AY. md. 66 olmak üzere⁸, 5901 sayılı TVK, 5543 sayılı İskan Kanunu gibi kanunlarda vatandaşlığa ilişkin hükümlere yer verilirken, bu kanunların yanı sıra, Türk Vatandaşlığının Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik de vatandaşlık hukukunun kaynakları arasında yer almaktadır.

Türk Hukukunda, vatandaşlık hususu ile ilgili ihtilaflar, idari yargının denetimine tabi tutulmuştur. Bu kapsamda, idari yargı organlarınınca verilmiş ilgili kararlar da Türk vatandaşlık hukuku bakımından kaynak olarak kabul edilmektedir.⁹

Kıbrıs Türk Hukuku açısından milli kaynaklara değinildiğinde ise tıpkı Türk Hukukunda olduğu gibi, ilk olarak KKTC AY. md. 67 olmak üzere¹⁰, 25/1993 sayılı KYY ve 329 sayılı "KKTC Yurttaşlık Yasası, md.

⁸ Türkiye Cumhuriyeti AY. md. 66'da, Türk vatandaşlık hukukuna ilişkin temel ilkelere yer verilmektedir. İlgili düzenleme şu şekildedir: "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür. Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür. (Mülga cümle: 3/10/2001-4709/23 md.). Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir. Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz. Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz."

⁹ Vahit Doğan, Türk Vatandaşlık Hukuku, Ankara 2012, s. 31.

¹⁰ KKTC AY. md. 67'de, Türkiye Cumhuriyeti AY. md. 66'da söz konusu gibi, Kıbrıs Türk vatandaşlık hukukuna ilişkin temel ilkelere yer vermesinden ziyade, Kıbrıs Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin düzenlemelere yer verilmektedir. İlgili düzenleme şu şekildedir: "(1) (a) 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Kuruluş Andlaşmasına bağlı "D" eki uyarınca Kıbrıs Cumhuriyeti yurttaşlığını kazanan ve 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs'ta yerleşik bulunan; ve (b) 15 Kasım 1983 tarihinden önce Kıbrıs Türk Federe Devleti yurttaşlığına kabul edilen herkes, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşdır. (2)1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Kuruluş Andlaşmasına bağlı "D" Eki uyarınca Kıbrıs Cumhuriyeti yurttaşlığına sahip olup 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs'ta yerleşik olmayan Türk asıllı Kıbrıslıların, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığını kazanma hakları saklıdır. (3) (a) Yurttaşlığa hak kazandığı halde bu hakkını kullanmadan ölen bir baba veya ananın çocukları ile bu gibi kişilerin dul eşleri, başvuru yoluyla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığını alabilirler. (b) Babası veya anası Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığı olan ve 15 Kasım 1983 tarihinden sonra Kuzey Kıbrıs'ta doğan çocuk, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşdır. (c) 15 Kasım 1983 tarihinden sonra Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığı olmayan ana veya babanın, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde doğan çocuklarının yurttaşlığa alınmaları, uluslararası hukuk kurallarına uygun olarak yasa ile düzenlenir. (4) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığı veya Kıbrıs'lı Türk baba veya anadan doğum yoluyla kazanılan yurttaşlıktan kimse çıkarılamaz. (5) Yurttaşlık, bu maddenin yukarıdaki kuralları saklı kalmak koşuluyla, yasanın gösterdiği Koşullarla kazanılır ve ancak yasada belirtilen durumlarda kaybedilir. Yasal koşullarla bu Anayasanın

12 ve 25 altında Yapılan Tüzük"¹¹ Kıbrıs Türk vatandaşlık hukukunun kaynakları arasında yer almaktadır.

Kıbrıs Türk Hukukunda, vatandaşlık hususu ile ilgili ihtilaflar, idari yargı denetimine tabi tutulmuştur. Bu kapsamda, Yüksek İdare Mahkemesince verilmiş ilgili kararlar da, Kıbrıs Türk vatandaşlık hukuku bakımından kaynak olarak kabul edilmektedir

2. Milletlerarası Kaynaklar

Vatandaşlık Hukukunun başlıca milletlerarası kaynağı, vatandaşlık hukukuna ilişkin milletlerarası antlaşmalardır.¹²

Bahse konu anlaşmaların bazıları, sadece dünyanın belirli bir bölgesinde uygulanırken (örneğin, Uyrukluk Konusunda Avrupa Sözleşmesi¹³), bazıları ise belli bir bölge ile sınırlandırılmamış, dünya genelinde, tüm devletlerin kabulüne açık tutulmuştur (örneğin, Uyrukluk Yasalarının Çatışmasıyla İlgili Bazı Sorunlara İlişkin Sözleşme - 12 Nisan 1930¹⁴).

Diğer yandan, bazı milletlerarası antlaşmalar sadece vatandaşlığa ilişkin olmayıp daha genel düzenlemeleri konu almış ancak, vatandaşlığa ilişkin düzenlemelere de yer vermiştir¹⁵ (örneğin, Kadınlara Karşı Her Çeşit Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi¹⁶).

yürürlüğe girdiği tarihe kadar kazanılmış olan yurttaşlık hakkı saklıdır." Bu düzenlemeye neden KKTC Yurttaşlık Yasası'nda değil de, KKTC Anayasası'nda yer verildiği sorusu (eleştirisi) akla gelmektedir. Turgut Turhan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yurttaşlık Hukuku, Ankara 2002, s. 13.

¹¹ İlgili tüzüğün, Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik ile benzer amaç taşıyarak, KKTC Yurttaşlık Yasasının bütününe uygulama esaslarını gösteren kapsamlı bir düzenleme olduğu düşünülebilir, ancak tüzük ile sadece KKTC vatandaşlığının kazanılması ve kaybedilmesinde kullanılacak başvuru formu, resmi belge ve buna benzer evrakın tespiti ile kişilerle ilgili soruşturma ve ihbar yönteminin tespiti düzenleme altına alınmaktadır. Turhan, s. 15.

¹² Aybay/Özbek, s. 14.

¹³ European Convention on Nationality, << <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/166.htm>>>.

¹⁴ Convention On Certain Questions Relating To The Conflict Of Nationality Law The Hague - 12 April 1930, <<<http://eudo-citizenship.eu/InternationalDB/docs/Convention%20on%20certain%20questions%20relating%20to%20the%20conflict%20of%20nationality%20laws%20FULL%20TEXT.pdf>>>.

¹⁵ Aybay/Özbek, s. 15.

¹⁶ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women,

Yine, esas sözleşmeye ek Protokoller ile vatandaşlığa ilişkin düzenlemeler yapılması da mümkündür (örneğin, Diplomatik İlişkiler Konusunda Viyana Sözleşmesi¹⁷).

Ayrıca, milletlerarası antlaşmaların yorumu ile ilgili olarak milletlerarası mahkemelerce verilen kararlar da kaynak olarak gösterilirken,¹⁸ ayrıca milletlerarası teamül kuralları da kaynak olarak kabul edilmektedir.

II. Türk Hukukunda ve Kıbrıs Türk Hukukunda Vatandaşlığın Türleri

Vatandaşlık türlerini iki grupta ele almak mümkündür. Bunlar; öz (asli) vatandaşlık ve sonradan kazanılmış (müktesep) vatandaşlıktır.

Türk Hukukunda, 5901 sayılı TVK uyarınca, “*Türk vatandaşlığı, doğumla veya sonradan kazanılır.*”.

Aynı şekilde, Kıbrıs Türk Hukukunda da, 25/1993 sayılı KYY, “*Yasa Yolu İle Yurttaşlığın Kazanılması*” başlıklı 2. Kısım incelendiği zaman, vatandaşlığın doğum ile veya sonradan kazanıldığı görülmektedir.

A. Öz (Asli) Vatandaşlık

Öz (asli) vatandaşlık, kişinin doğum anında, *doğumundan dolayı* kazandığı vatandaşlıktır.¹⁹ Bu şekilde vatandaşlık kazanılmasında, herhangi bir makam kararına ihtiyaç duyulmamakta; kişi, an’asıl yani doğumdan itibaren vatandaş sayılmaktadır.²⁰

Öz vatandaşlık, kan ya da nesep esası (*jus sanguinis*) ve toprak ya da doğum yeri esası (*jus soli*) olmak üzere, iki farklı şekilde kazanılabilmektedir.

¹⁷ <<<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm>>>. Vienna Convention on Diplomatic Relations - 1961, <<http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf>>.

¹⁸ Bu hususla ilgili en önemli örnek, UAD tarafından verilen Nottebohm Kararı’dır. Doğan, s. 31. Nottebohm Kararı hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. İlhan Unat, Nottebohm Kararı ve Tabiyetin Gerçekliği İlkesi, AÜSBF Yayını, Ankara 1996.

¹⁹ “Öz (asli) vatandaşlık deyiminin asıl anlamı, doğum ile kazanılan vatandaşlık olmak ile birlikte, ayrıksı olarak, kazanılan “ilk uyruklu” için de, bu deyim kullanıldığı belirtilmiştir. Bu görüşe göre, örneğin doğumdan itibaren vatansız olan bir kişinin elde ettiği ilk vatandaşlık da asli vatandaşlık sayılmaktadır”. Aybay/Özbek, s. 93.

²⁰ Doğan, s. 45; Turhan/Tanrıbilir, s. 25.

Kan esasında, kişi, doğumu dolayısı ile soy bağı ile bağlandığı ana veya babasından ya da her ikisinden de, vatandaşlık almaktadır. Burada kişinin ana ve babası ile soy bağının kurulması önem arz etmekte; doğum yerinin önemi bulunmamaktadır.

Toprak esasında ise kişi, doğduğu ülke devletinin vatandaşlığını kazanmaktadır. Burada kişinin ana ve babası ile soy bağı kurulmasının önemi bulunmamakta; doğum yeri önem arz etmektedir.²¹

Yukarıda yer verdiğimiz vatandaşlığın öz kazanım yöntemleri ile ilgili Türk Hukuku incelendiğinde, 5901 sayılı TVK md. 6 uyarınca, "Doğumla kazanılan Türk vatandaşlığı, soy bağı veya doğum yeri esasına göre kendiliğinden kazanılır..." hükmü ile karşılaşılmaktadır.

Bu kapsamda, Türk Hukukunda, hem kan esasına göre hem de toprak esasına göre vatandaşlık kazanıldığı görülmektedir.

Kıbrıs Türk Hukuku incelendiğinde ise tıpkı Türk vatandaşlığı ile ilgili yasada düzenlendiği gibi, 25/1993 sayılı KYY, "Yasa Yolu İle Yurttaşlığın Kazanılması" başlıklı 2. Kısım altında yer alan md. 4 ve md. 6 uyarınca, Kıbrıs Türk vatandaşlığının da, soy bağı esasına göre ve doğum yeri esasına göre kazanıldığı görülmektedir.

B. Sonradan Kazanılmış (Müktesep) Vatandaşlık

Sonradan kazanılmış (müktesep) vatandaşlık, kişinin doğumdan sonra, *başka bir nedenle* kazandığı vatandaşlıktır. Diğer yandan, yukarıda belirtilmesine karşın, karışıklığı önlemek adına yinelemekte fayda vardır ki, doğumdan itibaren vatansız bir kişinin, elde ettiği ilk vatandaşlık, sonradan kazanılmış vatandaşlık olarak değil, asli vatandaşlık olarak kabul edilmektedir.

Sonradan kazanılmış vatandaşlıkta, vatandaşlığın kazanıldığı an, vatandaşlık değişikliğine yol açan işlemin tamamlandığı andır.²²

Sonradan vatandaşlık kazanılması, kişinin iradesi veya yetkili makam kararı veya hukuki işlemin kanuni sonucu ya da milletlerarası sözleşmeler ile mümkün olmaktadır.

²¹ Günümüzde, genellikle asli vatandaşlık ile vatandaşlığın kazanılmadığı bir takım hallerde, vatansızlığın önlenmesi için, ayrık (istisnai) olarak benimsenen toprak esasını ile, vatandaşlık kazanılması sağlanmaktadır. Vatansızlığın önlenmesi hususu, çalışmamızda ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

²² Turhan/Tanrıbilir, s. 26.

Kişinin iradesinin vatandaşlığı kazanmak için tek başına yeterli olduğu kazanım “seçme hakkı”, irade ve yetkili makamın olumlu kararının gerekli olduğu kazanım “yetkili makam kararı ile vatandaşlık kazanılması (Telsik)” olarak adlandırılabilir.

Hukuki işlem sonucu vatandaşlık kazanılmasına, evlenme, evlât edinme vb. hukuki işlemler neticesinde vatandaşlığın kazanılması örnek gösterilebilirken, milletlerarası sözleşmeler ile vatandaşlık kazanılmasına ise nüfus mübadeleleri örnek gösterilebilmektedir²³.

Türk Hukukunda, 5901 sayılı TVK md. 9 uyarınca, “Sonradan kazanılan Türk vatandaşlığı, yetkili makam kararı veya evlat edinilme ya da seçme hakkının kullanılması ile gerçekleşir.”.

Kıbrıs Türk Hukukunda ise 25/1993 sayılı KYY md. 5, md. 7, md. 8 ve md. 9 uyarınca, vatandaşlık, yetkili makam kararı veya evlât edinme ile mümkün olmakta, ancak, Türk Hukukunda olduğu gibi, Kıbrıs Türk Hukukundakinin aksine, seçme hakkı ile vatandaşlık kazanılması mümkün olmamaktadır.

Diğer yandan, Kıbrıs’ta sürdürülen müzakereler sonucunda, çözüme ulaşılması ve Federal bir devlet kurulması halinde, Kıbrıs Türk vatandaşları ve Kıbrıs Rum vatandaşları, aynı zamanda, Federal Kıbrıs Devletine²⁴ de vatandaşlık bağı ile bağlanmış olacaklardır. Federal Kıbrıs devleti vatandaşlığını telsik yolu ile kazanma hususunda ise, süregelen müzakerelerde “1/4” oranı önerilmiştir. Buna göre, her dört Yunan vatandaşa karşılık, bir Türk vatandaşı, telsik yolu ile Federal Kıbrıs devleti vatandaşlığına alınabilecektir.²⁵

²³ Doğan, s. 47.

²⁴ “Federal Kıbrıs Devleti” ibaresi müzakere sürecinin, anlaşma ile sonuçlanması ve iki bölgede, eş zamanlı olarak yapılacak referandumlarda, anlaşmanın onaylanması halinde kurulacak devleti ifade etmek için kullanılmakta olup; kurulması muhtemel devletin, resmi ismi olarak algılanmamalıdır.

²⁵ 1/4 ya da diğer bir ifade ile, her 80 Yunan vatandaşa karşılık, 20 Türk vatandaşı şeklindeki oran, mevcut, KKTC nüfusu (yaklaşık, 220 bin kişi) ve GKRY nüfusu (yaklaşık, 790 bin kişi) oranını korumaya yöneliktir. Buna göre, telsik ile vatandaşlığa alınma ile, bu oran değiştirilemeyecek, ancak, doğum, evlenme gibi hallerde, vatandaşlığa alınma, oranlar ile zaten sınırlandırılmayacağı için, oranın ancak bu şekilde vatandaşlık kazanımı ile değişebileceğini ifade etmek yanlış olmayacaktır. Telsik yolu ile vatandaşlığa alınmada, kabulü muhtemel 1/4 oranı, mevcut nüfus oranına uygun olduğu için, kanaatimizce de, adil bir orandır. Diğer yandan, belirtelim ki, söz konusu oran, sadece telsik ile vatandaşlığa alınma hususunda değil, Yunan ve Türk vatandaşlarının, kamu personeli olarak istihdamında da uy-

III. Vatandaşlık Hukuku'nun Temel İlkeleri

Devletler, insan haklarına aykırı olmamak koşulu ile vatandaşlık bağını serbestçe düzenleme altına almaktadır.

Ancak, "devletler, vatandaşlığa ilişkin düzenlemelerde insan hakları dışında hiç bir kriteri dikkate almayacak mıdır?" sorusu akla gelmektedir²⁶. Tam da bu noktada, devletlerin vatandaşlık hukukuna ilişkin düzenlemeler yaparken, uyması gereken bir takım direktifler, diğer bir ifadeyle, temel ilkeler karşımıza çıkmaktadır.

Bu husus, Avrupa Konseyi tarafından hazırlanmış ve 2000 yılında yürürlüğe girmiş olan Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesinde de ifade edilmiştir (md. 3/2)²⁷. Ancak, devletlerin her zaman bu ilkelere uydugunu belirtmek mümkün değildir. Devlet politikaları ya da çıkarları, bazen bu ilkelere sapılmasına yol açabilmektedir.²⁸

Vatandaşlık hukukunun üç temel ilkesi şu şekildedir:²⁹

Herkesin *mutlaka* bir vatandaşlığı olmalıdır,

Herkesin *yalnız* bir vatandaşlığı olmalıdır,

Herkes vatandaşlığını seçmede ve değiştirmede özgür olmalıdır.

A. Herkesin Mutlaka Bir Vatandaşlığı Olmalıdır

İHEB md. 15/1 uyarınca, "herkesin bir uyrukluğa hakkı vardır".

Yine, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi md. 4/a'da "herkes vatan-

gulanacaktır. Ancak, söz konusu müzakere sürecinin, temel ilkelere birisi olan, "tüm konular üzerinde uzlaşmaya varılmadığı sürece, hiçbir konu üzerinde uzlaşmaya varılmış sayılmaması" nedeniyle, belirtilen oranın, müzakereler sonuçlandırılana kadar, değiştirilmesi de mümkündür.

²⁶ Turhan/Tanrıbilir, s. 27.

²⁷ İlgili md. 3 şu şekildedir: "(1) Her bir Devlet, kendi hukuku altında kimin vatandaşı olduğunu belirler. (2) Bu hukuk, vatandaşlık hakkındaki uygulanabilir olan uluslararası sözleşmelere, uluslararası örf ve hukukun tanınmış genel ilkelerine uygun olduğu sürece, diğer Devletler tarafından kabul edilir."

²⁸ Aybay/Özbek, s. 51.

²⁹ Aybay/Özbek, s. 51 vd; Berki, s. 21 vd; Doğan, s. 41 vd; Göger, s. 16 -18; Gülin Güngör, "Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi", MHB, Y. 17-18, S. 1997-98, s. 234 vd; Feriha B. Tanrıbilir, "Avrupa Vatandaşlık Hukuku Sözleşmesi ve Türk Hukuku", MHB, C. 22, S. 2, 2002, s. 795 vd (Avrupa); Turhan/Tanrıbilir, s. 27 vd; 19-20; Pelin Üçüncü, "Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve Sözleşmenin Türk Vatandaşlık Hukukuna Etkisinin İncelenmesi", <<https://www.academia.edu/9285073/Avrupa_Vatandaşlık_Sözleşmesi_ve_Türk_Vatandaşlık_Hukuku>>, s. 6-7.

daslık hakkına sahiptir" hükmü yer alırken, md. 4/b'de, "*vatansızlıktan kaçınılmalıdır*" hükmü yer almaktadır.

Bu düzenlemelerin amacı, hiç kimsenin vatansız (*statelessness*) durumuna düşmemesini sağlamaktır.

"Vatansızlık"³⁰, vatandaşlığın yokluğu veya vatandaşlığın ispatlanamaması olarak tanımlanabilmektedir. Herhangi bir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan kişiler ise "vatansız" olarak ifade edilmektedir.³¹

Vatansızlık, "*istenmeyen*" ve "*kaçınılması ve önlenmesi gereken*" bir durum olarak yorumlanmaktadır.³²

Vatansızlığın istenmeyen bir durum olması, gerek devlet, gerekse kişi açısından ele alınacak olur ise; devletler, kendilerini oluşturan toplumun bireylerini bilmek isterken, kişiler de, koruma ve hak talebinde bulunabilecekleri devleti bilmek istemektedir.³³ Ancak, kişi açısından vatansızlığın daha ciddi sonuçları olacağı için, vatansızlığın kişiler açısından daha fazla önemi olduğu bir gerçektir.

Vatansızlık, doğum anında veya sonradan ortaya çıkabilmektedir.³⁴ Bu kapsamda, vatansızlığın esas sebepleri arasında, vatan-

³⁰ Vatansızlığın, vatandaşlığın yokluğu ve fiili vatansızlık hallerinde meydana geleceği kabul edilmektedir. Vatandaşlığın yokluğu, açık ifadesinden de anlaşılacağı gibi, kişinin, hiçbir devlete, vatandaşlık bağı ile bağlı olmaması durumunu ifade etmektedir. Fiili vatansızlık ise, kişinin, bir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmasına karşın, devletin, kişiye diplomatik koruma ve yardım sağlamayı reddetmesi veya fiili olarak sağlayamaması ya da kişinin diplomatik koruma ve yardımı reddetmesi ile söz konusu olmaktadır. Diğer yandan, kanaatimizce, vatandaşlığın yokluğu ve fiili vatansızlık ayırımına, "vatandaşlığın ispatlanamaması" şeklinde, üçüncü bir başlık eklemek yerinde olacaktır. Şöyle ki, bir kişi, bir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmasına rağmen, herhangi bir sebeple, vatandaşlığını ispatlayamıyor ise, vatansız sayılabilecektir. Örneğin, x ülkesi vatandaşı bir kişinin, y ülkesinde bulunurken, x ülkesinde ihtilal olması ve kişinin de vatandaşlığını ispatlamak amacı ile kullanabileceği belgeleri kaybetmiş olması halinde, bu belgeleri x ülkesinden yeniden alamayabileceğinden, vatandaşlığını ispatlayamayacak; vatansız kabul edilecektir.

³¹ Göğçer, s. 16; Turhan/Tanrıbilir, s. 29. Vatansız kişilerin statüsüne dair 1954 tarihli sözleşmede ise, "vatansız" şu şekilde tanımlanmaktadır: "Bu Sözleşme'nin amaçları çerçevesinde "vatansız kişi" terimi, kendi hukukunun işleyişi içerisinde hiçbir Devlet tarafından vatanadaş olarak sayılmayan bir kişi anlamına gelir.". Vatansız Kişilerin Korunmasına İlişkin El Kitabı, UNCHR, Cenevre 2014, s. 9.

³² Aybay/Özbek, s. 52.

³³ Doğan, s. 42.

³⁴ Nimet Özbek-Hadimoğlu/Barış Teksoy, "Vatansızlığın Azaltılmasına Dair BM

daşlıktan çıkarma ve kaybettirme kurumları (sonradan ortaya çıkan vatansızlık)³⁵ ile birlikte, bazı devletlerin münhasıran, kan ve toprak esasını kabul etmiş olmaları (doğum anında ortaya çıkan vatansızlık)³⁶ gösterilmektedir.

Vatansızlığın ortaya çıkaracağı bazı sakıncaları kısaca ifade edecek olursak;³⁷

- Kişinin hukuki işlemlerinin geçerli olup olmadığının saptanmasında (ehliyetinin), ulusal hukuku bulunmaması sorun yaratacaktır,
- Kişi, bulunduğu hiçbir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı için, her devletten sınır dışı edilebilecektir,
- Kişi, hiçbir devletin diplomatik korumasından yararlanamayacaktır.
- Devlet açısından, ülkesinde yaşayan kişinin, vatandaş olmaması nedeniyle, askerlik gibi vatandaşlık "hak ve ödevleri"ni yerine getirmemesi sorun teşkil edecektir.

Her ne kadar, herkesin vatandaşlığı olması gerektiği ilkesi genel geçerli kabul edilse de, fiili olarak bunun sağlandığı söylenememektedir.

Vatansızlığın önlenmesine ilişkin olarak BM tarafından, Ekonomik ve Sosyal Konseyce kabul edilen tavsiyeler ile hükümetlere "öğütler" verilmekte, diğer yandan da vatansızlığı ortadan kaldırmak ya da azaltmak amacı ile çok taraflı sözleşmeler³⁸ yapılmaktadır.

Sözleşmesi (1961) Karşısında Türk Vatandaşlığı Kanunu", TBBB, S. 107, 2013, s. 223.

³⁵ Kişi, vatandaşlıktan çıkarıldıktan sonra ya da vatandaşlığını kaybettikten sonraki vatandaşlık statüsü ile devlet artık ilgilenmemekte; bu şekilde de kişi vatansız kalabilmektedir. Berki, s. 25.

³⁶ Örneğin, münhasıran toprak esasını benimsemiş bir devletin vatandaşlarının, yine münhasıran kan esasını benimsemiş bir devlet ülkesinde doğan çocukları, vatansız kalacaktır. Berki, s. 23-24. Diğer yandan, doğum ile ortaya çıkan vatansızlığa; hem ana hem de babanın vatansız olduğu ve çocuğun, kan esasını ile vatandaşlığın kazanılmasının benimsendiği bir ülkede doğması da örnek gösterilebilir.

³⁷ Aybay/Özbek, s. 54-55.

³⁸ Bazı Vatansızlık Halleri Hakkında Protokol, 1930 (Protocol Relating to a Certain Case of Statelessness, League of Nations, 1930), << <http://www.refworld.org/docid/3ae6b39520.html>>>, Birleşmiş Milletler Vatansızların Hukuki Durumu Hakkında Sözleşme, 1954 (Convention Relating to the Status of Stateless Persons, 1954),

B. Herkesin Yalnız Bir Vatandaşlığı Olmalıdır

“Herkesin *mutlaka* bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesi, vatansızlığı önlemeyi amaçlarken; “herkesin *yalnız* bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesi ise, çok vatandaşlığı (*multi nationality*) önlemeyi amaçlamaktadır.

Çok vatandaşlık, bir kişi üzerinde, birden fazla devletin vatandaşlık iddiasında bulunmasıdır.³⁹

Bu ilkeye göre kişinin, aynı anda, birden çok vatandaşlığı olması, *istenmeyen bir durum* olarak kabul edilmektedir. Çünkü, kişinin birden çok vatandaşlığa sahip olması, *karışıklık yaratabilecektir*.⁴⁰ Herkesin bir vatandaşlığı olması ilkesi, daha ziyade kişiler açısından önem arz ederken, yalnız bir vatandaşlık ilkesi, daha çok devletler açısından önem arz etmektedir.

Çok vatandaşlık, doğum anında veya sonradan ortaya çıkabilir.⁴¹ Şöyle ki, ana ve babadan birinin ya da her ikisinin vatandaşı oldukları devlet, kan esasına göre vatandaşlık kazanımını benimsemişse (örneğin, Türkiye ve KKTC gibi) ve çocuk toprak esasının benimsendiği bir ülkede doğmuş ise (örneğin, ABD), doğum ile birlikte, iki ya da üç vatandaşlık kazanmış olacaktır. Diğer yandan, kişi, bir vatandaşlığı varken, *telsik (naturalization)* yolu ile bir başka vatandaşlığı da kazanmış ve önceki vatandaşlığını da kaybetmemiş ise, yine çok vatandaşlık söz konusu olacaktır. Yine, evlilik yolu ile, eşinin vatandaşlığını kazanan kişi, önceki vatandaşlığını da muhafaza ediyorsa, *çifte vatandaşlık* söz konusu olacaktır.

Vatansızlığın önlenmesi için olduğu gibi, çok vatandaşlığın da engellenmesi için uluslararası düzeyde çalışmalar yapılmıştır. Bu husus

<<<http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?docid=3ae6b3840>>>, Vatansızlığın Azaltılmasına Dair BM Sözleşmesi, 1961 (Convention On The Reduction Of Statelessness), << <http://www.unhcr.org/3bbb286d8.html>>>, Vatansızlık Hallerinin Sayısının Azaltılmasına Dair Sözleşme, 1973 (Convention To Reduce The Chamber Of Cases Of Statelessness, 1973), << <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=search&docid=3decd5ce4&skip=0&query=1973&querysi=stateless&searchin=title&sort=relevance>>>.

³⁹ Turhan/Tanrıbilir, s. 30.

⁴⁰ Rona Aybay, “Çifte Uyrukluk Sorunu”, İnsan Hakları Yıllığı, S. 15/1, Y. 1993, ss. 103. Diğer yandan, bazı devletler, çok vatandaşlığı, siyasi nedenlerle de sakıncalı bulmaktadır. Örneğin, Bkz. 24.02.1976 tarihli Küba Anayasası, md. 32. Aybay/Özbek, s. 55.

⁴¹ Berki, s. 32.

ile ilgili başarılı adımlar atılmak ile birlikte, devletlerin çelişen çıkarları ve bir birine uyumlu olmayan politikaları nedeniyle kesin sonuç alınamamıştır.⁴²

Diğer yandan, özellikle ikinci dünya savaşı ardından yaşanan göç hareketlerinin sonucunda, vatandaşı olmadıkları ülkelerde yaşamak zorunda kalan insan sayısının artmış olması nedeniyle, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nde yer verilen vatandaşlık hukukunun temel ilkeleri arasında, "herkesin *yalnız* bir vatandaşlığı olmalıdır" ilkesine yer verilmemiştir.⁴³

Bu ilke, artık eski geçerliliğini kaybetmiştir.⁴⁴ Hatta, kanaatimizce, günümüzde, *çifte vatandaşlığın, istenmeyen bir durum* olmaktan, neredeyse *istenen bir durum* olmaya yaklaştığı ve olması gerekenin de bu olduğunu ileri sürmek yanlış olmayacaktır.

Devletler için çıkarları büyük önem arz etse de, insan ögesinin, olmazsa olmaz (*sine qua non*) olduğunun daha da iyi anlaşılmasının da etkisiyle, birey çıkarlarının da önemi dolayısı ile, *çifte vatandaşlığın* bireylere sağlayacağı faydalar göz önünde bulundurulduğu takdirde, bu görüşün doğruluğu anlaşılabilir. *Devletler için çıkarları büyük önem arz etse de, insan ögesinin, olmazsa olmaz (sine qua non) olduğunun daha da iyi anlaşılmasının da etkisiyle, birey çıkarlarının da önemi dolayısı ile, çifte vatandaşlığın bireylere sağlayacağı faydalar göz önünde bulundurulduğu takdirde, bu görüşün doğruluğu anlaşılabilir.*

Belirtelim ki, çok vatandaşlık durumunda, her devlet kendi vatandaşlığına öncelik tanıyarak, kişiyi, kendi vatandaşı saymakta, bu durum uluslararası hukuka aykırı sayılmamaktadır.⁴⁵

C. Herkes Vatandaşlığını Seçme Ve Değiştirmede Özgür Olmalıdır

Feodal devirlerde etki gösteren vatandaşlığın sürekliliği (*allégeance perpetuelle*) esaslı, doğum ile kazanılan vatandaşlığın, ömür boyu devam ettirilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

⁴² Aybay/Özbek, s. 55.

⁴³ Doğan, s. 43.

⁴⁴ Nomer, s. 6. Ayrıca, Bu ilkenin artık geçerliliğini kaybetmesine örnek olarak, Avrupa vatandaşlığı konusunda, artık *çifte vatandaşlık* ile ilgili, eski tutumun sürdürülmemesi, bu konuya ilişkin "*nötr*" kalınması ve her avrupa devletine, bu husus hakkında kendi kararını verme yoluna gidilmesi yaklaşımı gösterilebilmektedir. Lisa Pilgram, International Law And European Nationality Laws, Italy 2011, s. 7.

⁴⁵ Aybay/Özbek, s. 55-56.

Bu esas, 19. yy. başlarına kadar varlığını sürdürmüş, sonrasında ise, yeni bir vatandaşlık kazanma ya da vatandaşlığı değiştirme hususları ile ilgili olarak kişinin iradesine önem verilmesi gerektiği fikri benimsenmiştir.

Yukarıda yer verdiğimiz diğer iki ilke, vatansızlığı ve çok vatandaşlığı önlemeye yönelikken, kişilere, vatandaşlığını seçme ve değiştirmede özgürlük tanıyan bu ilkenin hedeflediği “özgürlüğün” teorik açıdan, bir “*insan hakkı*” olarak büyük önem arz etmesine karşın, fiili hale gelmesi oldukça güçtür. Çünkü kişinin, bir devlet vatandaşlığından feragat ederek ya da vatandaşlığını muhafaza ederek⁴⁶, diğer bir devletin vatandaşlığına geçebilmesi için, vatandaşlık verecek devletin kabulü gerekmekte ancak, hiçbir devlet, kendi vatandaşlığına geçmek isteyen yabancıyı kabul etmek zorunda değildir.

Yine hiçbir devlet, vatandaşlarını, kendi vatandaşlığından çıkması için teşvik etmemelidir ve vatandaşların, vatandaşlıklarını terk etmesi, bağlı oldukları devletin yasaları ve yetkili makam kararları ile bağlıdır. Bu ilkenin bir gereği olarak, *hiç kimseye zorla vatandaşlık verilemez*. Erginler için geçerli olan bu ilke, küçükler ve bir takım hallerde, örneğin yabancı erkek ile evlenen kadınlar için geçerli olmamaktadır.⁴⁷

İHEB md. 15/2 uyarınca, “*Hiç kimse keyfi olarak yurttaşlığından veya yurttaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılamaz.*”.

Düzenleme ile vatandaşların, “keyfi” olarak vatandaşlıktan ya da vatandaşlığını değiştirme özgürlüğünden, *keyfi olarak yoksun bırakılması*, “yasaklanmıştır”. Bu gibi hallerde, genellikle, kişi, yargı yoluna başvurabilmektedir. Ancak, başvurunun, bağımsız yargı organlarınca değerlendirilmesi güvencesi bile, her devletçe kabul edilmiş değildir.⁴⁸

⁴⁶ Kişinin, bir başka vatandaşlığa geçmesiyle birlikte, eski vatandaşlığından feragat etmesi gerekmekte; çok vatandaşlık kabul edilmemektedir. Berki, s. 38. Ancak günümüzde, çok vatandaşlığa bakışın eskisi gibi olmaması nedeniyle, genellikle, kişi başka bir vatandaşlığa geçerken eski vatandaşlığını da muhafaza edebilmektedir. Ancak, belirtmek gerekir ki, halen çok vatandaşlığı benimsememiş devletler de bulunmaktadır ve bu nedenle, kişi bir başka devlet vatandaşlığını seçerse, artık, eski vatandaşlığını muhafaza edemeyebilmektedir.

⁴⁷ Aybay/Özbek, s. 57. Ayrıca Bkz. Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi, md. 4/d: “Bir Taraf Devlet vatandaşı ile yabancı arasında ne evlilik, ne evliliğin sona ermesi, ne de evlilik sırasında eşlerden birisinin vatandaşlığını değiştirmesi, kendiliğinden diğer eşin vatandaşlığına etki eder.”.

⁴⁸ Aybay/Özbek, s. 57.

Devletler, bu ilkeyi farklı şekillerde uygulamaktadır. Örneğin bazı devletler de, bir başka devlet vatandaşlığının kazanılması ya da kazanılacak olması, bu ilkenin esas şartı haline gelmiştir.⁴⁹ Bu durum hem kişinin vatandaşlığını seçme ve değiştirme özgürlüğüne hizmet etmekte, hem de, bir diğer vatandaşlık hukuku ilkesi olan herkesin *mutlaka* bir vatandaşlığı olmalıdır (*vatansızlığın önlenmesi*) ilkesine hizmet etmektedir.⁵⁰

IV. Türk Hukuku ve Kıbrıs Türk Hukukundaki Yansımaların Değerlendirilmesi

A. Herkesin Mutlaka Bir Vatandaşlığı Olmalıdır

Yukarıda ifade edildiği gibi, “herkesin *mutlaka* bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesi, vatansızlığın önlenmesine hizmet etmektedir. Bu ilke, taşıdığı amaç nedeniyle, kanaatimizce, vatandaşlık hukukuna ilişkin, *en önemli* ilke olma niteliğini haizdir.

Gerek Türk Hukukunda, gerekse Kıbrıs Türk Hukukunda bu ilkeye uygun olarak düzenleme altına alınmış vatandaşlık hukuku hükümleri bulunmaktadır.

Belirtilen yüksek önem nedeniyle, ayrıntılı olarak ele alınacak düzenlemeler, doğumdan itibaren vatansızlığın önlenmesi ve sonradan vatansızlığın önlenmesi şeklinde ikili ayrıma gidilerek incelenecektir.

1. Doğumdan İtibaren Vatansızlığın Önlenmesi

Doğumdan itibaren vatansız kalınmasının önlenmesine ilişkin, Türk Hukukunda ve Kıbrıs Türk Hukukunda yer alan önlemler, vatandaşlığın kazanılması açısından ve diğer haller olmak üzere, iki başlık altında ele alınacaktır.

a. Kan Esası İle

Doğum yolu ile vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin olarak, Türk Hukukunda, 5901 sayılı TVK, md. 7/1’de, “...Türkiye içinde ve dışında...” şeklinde bir ifadeye yer verilmekte, ardından ise, Türk vatandaşı ana

⁴⁹ Doğan, s. 44.

⁵⁰ Turhan/Tanrıbilir, s. 31.

veya babadan evlilik birliği içinde doğan çocuğun Türk vatandaşı olacağı hükmüne yer verilmektedir. Maddenin 2. fıkrasında, Türk vatandaşı ana ve yabancı babadan evlilik birliği dışında doğan çocuğun Türk vatandaşı olacağı ve maddenin 3. fıkrasında ise, Türk vatandaşı baba ve yabancı anadan evlilik birliği dışında doğan çocuğun ise soy bağı kurulmasını sağlayan usul ve esasların yerine getirilmesi halinde Türk vatandaşı olacağı düzenleme altına alınmıştır. Görülmektedir ki, kan esası kanunda kabul görmektedir.

5901 sayılı TVK'da, kan esası ile vatandaşlık kazanımının benimsenmiş olması, kan esasının mutlak olarak benimsendiği ve toprak esasına göre vatandaşlığın kazanılamadığı bir ülkede, Türk ana ya da babadan doğacak çocuklar için, vatansızlığın önlenmesi açısından önemlidir. Şöyle ki, mutlak olarak kan esası ile vatandaşlık veren bir ülkede doğacak bir Türk vatandaşının çocuğu, 5901 sayılı TVK'da kan esası ile vatandaşlığın kazanımı kabul edilmemiş olsaydı, vatansız kalacaktı.

Doğum yolu ile vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin olarak, Kıbrıs Türk Hukukunda ise 25/1993 sayılı KYY md. 4/1'de, "*Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları içinde veya dışında Kıbrıslı Türk babadan olan veya Kıbrıslı Türk anadan doğan çocuklar, doğumdan başlayarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşdırlar*" hükmüne yer verilmekte; Türk Hukukunda olduğu gibi, kan esasının benimsendiği görülmektedir.

Tıpkı Türk Hukukunda yer alan yukarıda belirttiğimiz düzenleme ile olduğu gibi, Kıbrıs Türk Hukukunda da, bu düzenleme ile Kıbrıs Türk ana veya babadan doğacak çocukların, doğdukları ülkede mutlak olarak kan esasının benimsenmesi halinde, vatansız kalmaları önlenmiş olmaktadır.

Diğer yandan, Kıbrıs Türk Hukukunda, 18.05.2015 tarihli, yeni bir KKTC Yurttaşlık Yasa Tasarısı hazırlanmış ve yakın gelecekte, KKTC Cumhuriyet Meclisinde kabul edilerek, yürürlüğe gitmesi beklenmektedir.⁵¹ Bu kapsamda, ilgili yasa tasarısının da, konumuzla ilgisi bakı-

⁵¹ KKTC Yeni Yurttaşlık Yasası'nın genel gerekçesi şu şekildedir: "KKTC'nde bugün kullanılmakta olan Yurttaşlık Yasası 1993 yılında yürürlüğe girmiştir. 1993 yılından bugüne dünyada ulaşım sektöründeki hızlı gelişmeler sonucunda insanların buldukları ülkelerden başka başka ülkelere göç etmeleri son derece kolaylaşmış ve hızlanmıştır. Bu nedenle dünyada birçok ülke yurttaşlık yasalarını değişt-

mından ele alınması yerinde olacaktır. YKYY, md. 4, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları içinde veya dışında Kıbrıslı Türk babadan olan veya Kıbrıslı Türk anadan doğan çocuklar, doğumdan başlayarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşdırlar.” hükmüne yer verilmekte ve kan esası ile vatandaşlık kazanımını benimsemektedir.

Bu kapsamda, tıpkı yürürlükteki KYY’nda olduğu gibi, bu düzenleme ile de Kıbrıs Türk ana veya babadan doğacak çocukların, doğdukları ülkede mutlak olarak kan esasının benimsenmesi halinde, vatansız kalmaları önlenmiş olmaktadır.

a. Toprak Esası İle

aa. Ülkede Doğup Ana-Babasından Vatandaşlık Alamayan Çocuklar

Ülkede doğan ve yabancı ana ve babadan dolayı vatandaşlık kazanamayan çocuğun durumuna ilişkin olarak, Türk Hukukunda 5901 sayılı TVK md. 8/1 uyarınca, doğumundan itibaren Türk vatandaşı sayılacağı düzenleme altına alınmıştır.

Bu kapsamda, Türkiye’de doğan ve ana babasından vatandaşlık kazanamayan çocukların, vatansız kalmasının önlenmesi adına istisnai olarak toprak esası benimsenerek, bu yerinde düzenleme getirilmiştir.⁵²

Ülkede yabancı ana ve babadan doğan çocuk ile ilgili olarak, Kıbrıs Türk Hukukunda, 25/1993 sayılı KYY md. 6/1 uyarınca, çocuğun,

tirmiş ve yurttaşlığa alınma koşullarını zorlaştırmıştır. Ayrıca 2004 yılında Annan Planı’na evet denmesi sonucunda inşaat sektöründeki hızlı gelişme lokomotif görevi görmüş ve diğer birçok sektörü olumlu yönde etkilemiştir. Dolayısıyla iş gücü piyasasına çok sayıda yabancı iş gücü katılmıştır. Bu durum ise yurttaşlık talebini artırmıştır. Yürürlükte olan Yurttaşlık Yasası’nda yurttaşlığa alınma siyasetlerinin takdir yetkisindedir. Söz konusu takdir yetkisi kullanılırken yurttaşlığa alınacak kişiler açısından büyük adaletsizlikler doğmakta ve eşitlik ilkesi ihlal edilmektedir. Yukarıda belirtilen gerekçeler ve toplum ile yurttaşlığa alınacak kişilerin yurttaşlık konusundaki hassasiyetlerinin dikkate alınacağı yeni bir yurttaşlık yasası yapılması öngörülmüştür.”

⁵² Erdem, s. 102; Gülin Güngör, “Vatandaşlığın Azaltılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Bazı Hükümlerinin 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu Üzerindeki Etkisi”, *AÜHFD*, C. 63, S. 3, s. 484; Feriha B. Tanrıbilir, “Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Hükümleri”, *TBBĐ*, S. 75, 2008, s. 33 (Türk).

KKTC ile ilgili ülke arasında mütakabiliyet (karşılıklılık) bulunması halinde, doğumdan itibaren Kıbrıs Türk vatandaşı sayılacağı düzenleme altına alınmıştır.⁵³

Her şeyden önce, bu düzenlemede, vatansızlığı önleyici toprak esasına yer verilmemesine karşın, vatansızlığı önlemeye özgü olan, çocuğun, “doğumdan itibaren” vatandaş sayılacağına kabul edilmesi, eleştiriye tabi tutulacak bir durumdur. Diğer yandan, vatandaşlığın, mütakabiliyet (karşılıklılık) şeklinde “siyasi nitelikli bir önlem”e bağlanmasının yerinde olmadığı görüşüne de katılmaktayız.⁵⁴

Ancak, eleştiriler bir yana, düzenleme, KKTC’de doğmak ile birlikte, KKTC vatandaşı ana veya babasından vatandaşlık alamayan çocukların vatansız kalmasına engel teşkil edecek niteliği haizdir. Şöyle ki, KKTC’de doğan ve baba Kıbrıs Türk vatandaşı, ana yabancı ya da ana Kıbrıs Türk vatandaşı ve baba yabancı, evlilik dışı çocukların ana veya babaları ile aralarında nesep bağı kurulamaması nedeniyle vatandaşlık kazanamayarak vatansız kalmaları önlenmiş olmaktadır.⁵⁵

Diğer yandan, YKYY’nda, toprak esasına yer verilmesine karşın, ülkede doğup, ana ve babasından vatandaşlık alamayan çocukların, toprak esası ile vatandaşlık edinmesine ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmediği görülmektedir. Kanaatimizce, bu durumun, vatansızlığın önlenmesi açısından oldukça sakıncalı sonuçlar yaratması muhtemeldir.

ab. Ülkede Bulunan Çocuklar

Ülkede bulunan terkedilmiş çocuklar ile ilgili olarak, Türk Hukukunda, 5901 sayılı TVK md. 8/2’de, “Türkiye’de bulunmuş çocuk aksi sabit olmadıkça Türkiye’de doğmuş sayılır.” hükmüne yer verilmektedir.

Bu kapsamda, Türkiye’de bulunmuş çocuklar, yukarıda yer vermiş olduğumuz 5901 sayılı TVK md. 8/1 uyarınca, Türkiye’de doğmuş ve ana ve babasından vatandaşlık kazanamamış çocukların Türk va-

⁵³ Mütakabiliyet (karşılıklılık) aranması, vatandaşlık hukukunda, pek sık rastlanan bir durum olmadığı gibi, yer verilen düzenlemede, yasa koyucu tarafından karşılıklılık aranması şartına yer verilmesindeki amacın ne olduğu da anlaşılacaktır.

⁵⁴ Turhan, s. 33-34.

⁵⁵ Turhan, s. 31.

tandaşı kabul edilmesine ilişkin düzenlemeye tâbi olarak, Türk vatan-
daşı kabul edilecek; vatansızlık önlenmiş olacaktır.⁵⁶

Ülkede bulunan terkedilmiş çocuklar ile ilgili olarak, Kıbrıs Türk Hukukunda ise 25/1993 sayılı KYY md. 6/2'de "*Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde bulunmuş sahipsiz çocuklar, aksi sabit olmadıkça, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde doğmuş sayılırlar.*" hükmüne yer verilmektedir.

Bu kapsamda, KKTC'de bulunmuş "sahipsiz" çocuklar, yukarıda yer vermiş olduğumuz 25/1993 sayılı KYY md. 6/1 kapsamında kabul edilerek, Kıbrıs Türk vatandaşlığı kazanacak; vatansızlık önlenmiş olacaktır.

Diğer yandan, YKYY'da, tıpkı ülkede doğup, ana ve babasından vatandaşlık alamayan çocukların vatandaşlık kazanmasına ilişkin hüküm bulunmadığı gibi, ülkede bulunan terkedilmiş çocukların vatandaşlık kazanması amacı güden herhangi bir düzenlemeye de yer verilmemiştir. Bu bağlamda, YKYY'nın, yürürlükteki 25/1993 sayılı KYY'na kıyasla, bu açıdan *yetersiz* kaldığı görülmektedir. Bu durum önemli bir eleştiri konusudur.

2. Sonradan Vatansızlığın Önlenmesi

Sonradan vatansız kalınmasının önlenmesine ilişkin, Türk Hukukunda ve Kıbrıs Türk Hukukunda yer alan önlemler, vatandaşlığın kazanılması açısından ve vatandaşlığının kaybedilmesi açısından olmak üzere, ikili ayrıma gidilerek incelenecektir.

a. Vatandaşlığın Kazanılması Açısından

aa. Vatandaşlığa Alınma

Türk Hukukunda, 403 sayılı TVK'nın yürürlükte olduğu dönemde, kişinin Türk vatandaşlığını kazanması, evliyse, eşin vatandaşlığı üzerinde herhangi bir etki yaratmamakta, ancak, vatansız kadınlar, eşlerinin Türk vatandaşı olması halinde, doğrudan Türk vatandaşı olabilmekteydi. Burada, pozitif ayrımcılık temeline dayandırılan bir vatansızlığın önlenmesi uygulaması karşımıza çıkmaktaydı. Ancak, bu noktada, pozitif ayrımcılığa gidilmek yerine, hem kadın hem de erkek

⁵⁶ Hadimoğlu/Teksoy, s. 228.

için, eşlerinin Türk vatandaşı olması ve kendilerinin de vatansızlığı halinde, Türk vatandaşlığını doğrudan kazanmaları yerinde olacaktır.

Yapılması arzu edilen değişiklik bu yönde, günümüzde yürürlükte olan 5901 sayılı TVK md. 20/2'de, Türk vatandaşlığını kazanmanın, eşin vatandaşlığına etki yaratmayacağı düzenleme altına alınmıştır. Bu durum, kanaatimizce önemli bir eleştiri konusudur.

Yine 403 sayılı TVK'nun yürürlükte olduğu dönemde, Türk vatandaşlığını kazanan erkeğin, varsa, küçük çocuk ya da çocukları, doğrudan Türk vatandaşlığını kazanırken (md. 16/1), Türk vatandaşlığını kazanan kadının, varsa, küçük çocuk ya da çocuklarının Türk vatandaşlığını kazanması için prosedür farklıydı (md. 16/2). 403 sayılı TVK md. 16/2 (c)'de yer alan hükme göre, Türk vatandaşlığını kazanan kadının küçük çocuk ya da çocukları, vatansız olmaları halinde, doğrudan Türk vatandaşlığına alınmaktaydı. Bu hüküm, Türk vatandaşlığını kazanmış kadının vatansız çocuklarının, vatansızlığının giderilmesi amacını taşımaktaydı.

5901 sayılı TVK'nda ise, md. 20/2 uyarınca, Türk vatandaşlığını kazanan kişinin, Türk vatandaşlığını kazandığı tarihte velayeti kendisinde olan çocuk ya da çocuklarının Türk vatandaşlığını kazanması, diğer eşin muvafakatına bağlanmıştır. Eşin rızası olmaz ise, ana veya babanın mutlak meskeninin bulunduğu ülkedeki hâkim kararına başvurulur. Her iki eş de birlikte Türk vatandaşlığını kazanmış ise, çocuk ya da çocukları da Türk vatandaşı olur.

Görülmektedir ki, 403 sayılı Kanunda yer alan ilgili düzenleme, Türk vatandaşlığını kazanan kişilerin çocuklarının vatansızlığını önlemeye hizmet ederken, 5901 sayılı Kanununda yer alan bu düzenleme, vatansızlığı önlemeye, 403 sayılı Kanunda olduğu kadar hizmet etmemektedir.

Kıbrıs Türk Hukukunda, vatandaşlık kazanan kişinin, varsa eş ve çocuk yada çocuklarının vatandaşlığı ile ilgili olarak, 25/1993 sayılı KYY md. 8/2'de, *"Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığına alınan bir yabancının eşi ve reşit olmamış çocukları da kendiliğinden Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığını kazanırlar ve başvurmaları halinde gerekli işlemler tamamlanır."* hükmüne yer verilmektedir.

Kişinin vatandaşlık kazanması, varsa, eşinin ve çocuk ya da ço-

cuklarının vatandaşlığına doğrudan etki eder ve onlar da Kıbrıs Türk vatandaşlığını doğrudan kazanırlar. Bu düzenleme, eş ve çocuk ya da çocukların, vatansız olmaları halinde, vatansızlığın giderilmesine hizmet edecektir

Diğer yandan, YKYY'nda, vatandaş olan kişinin eşinin Kıbrıs Türk vatandaşlığını kazanmasına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir ve bu kapsamda, yürürlükteki 25/1993 sayılı KYY'nda olduğu gibi eşin doğrudan vatandaşlık kazanması söz konusu olmayacaktır. Vatandaş olan kişinin, varsa, küçük çocuk ya da çocukları ise yine doğrudan vatandaşlık kazanmamakta, YKYY md. 7 uyarınca, reşit olmadan önce KKTC'ye ana veya babaları ile gelerek, 5 (beş) yıl ikamet etmeleri halinde⁵⁷, başvurarak vatandaşlık kazanabilmektedirler.

Eşin ve çocuğun vatansız olması halinde, vatansızlığın giderilmesine, şu an yürürlükte olan 25/1993 sayılı KYY'nın hizmet ettiği ancak, YKYY'nın hizmet etmediği görülmek ile birlikte, düzenlemenin, kanatımızca, Kıbrıs Türk Vatandaşlığı'nın kazanılmasının "zorlaştırılması" amacı taşıyan YKYY'nın genel gayesine uyumlu olduğu görülmektedir.

ab. Evlenme

Türk hukukunda, evlenme yolu ile vatandaşlık kazanılması, 5901 sayılı TVK md. 16 ile düzenleme altına alınmaktadır. Bu kapsamda, md. 16'da belirtilen şartların yerine gelmesi halinde, yabancı eş, 3 yıl sonunda müracaat ederek, Türk vatandaşlığını kazanmaktadır.

Türk hukukunda yer alan önceki vatandaşlık hukuku düzenlemesi olan 403 sayılı TVK, md. 5/2 uyarınca, kadın, evlenmede eski vatandaşlığını kaybederse doğrudan Türk vatandaşlığını kazanmaktaydı. Yine md 14/c uyarınca ise, Türk vatandaşlığını evlenme yolu ile kazanan kadının küçük çocukları vatansız ise doğrudan Türk vatandaşı olmaktaydı. Bu noktada, hem kadın hem de erkek için, bir Türk vatandaşı ile evlenmeleri ve vatansız olmaları halinde, Türk vatandaşlığını doğrudan kazanmaları yönünde bir düzenlemeye gidilmesi yerinde olacaktı. Yine hem erkek hem de kadın için, bir Türk vatandaşı ile evlenerek Türk vatandaşlığını kazanmaları halinde ve küçük çocuklarının da vatansız olmaları halinde, çocuklarının doğrudan Türk vatandaşı

⁵⁷ Madde gerekçesinde, "...Belirli süre yaşama koşulunun amacı ise, bu çocukların Ülkemiz kültürüne adapte olmaları ve bu kültür ile büyümelerinin sağlanmasıdır..." hükmüne yer verilmektedir.

olacağı yönünde bir düzenlemeye gidilmesi yerinde olacaktır.

Yapılması arzu edilen değişiklikler bu yöndeysen, 5901 sayılı TVK'nda, ne vatansız kişilerin, bir Türk vatandaşı ile evlendiklerinde, doğrudan Türk vatandaşlığını kazanacağı⁵⁸ ne de, Türk vatandaşlığını evlilik yolu ile kazananların vatansız küçük çocuklarının doğrudan Türk vatandaşlığına alınacağı yönünde bir düzenlemeye yer verilmiştir. Bu durum eleştiri konusudur.

Kıbrıs Türk Hukukunda, evlenme yolu ile vatandaşlık kazanılması ise, 25/1993 sayılı KYY, md. 7 ile düzenleme altına alınmaktadır.

25/1993 sayılı KYY md. 7/3 (a) uyarınca, bir Kıbrıs Türk vatandaşı ile evlenen kadın ya da erkek, vatansız olması halinde, diğer şartlar aranmaksızın, doğrudan Kıbrıs Türk vatandaşlığını kazanacaktır. Bu durum vatansızlığın önlenmesi açısından iyi bir düzenlemedir ve vatansızlığın önlenmesine, Türk hukukunda 5901 sayılı TVK'da yer verilmeyen şekilde hizmet etmektedir.

Bir Kıbrıs Türk vatandaşı ile evlenen kişinin, küçük çocuk ya da çocuklarının vatandaşlığı kazanmasına ilişkin bir hükmeyle 25/1993 sayılı KYY'nda rastlanmamaktadır.

Diğer yandan, YKYY'nda da, md. 10/3 uyarınca, bir Kıbrıs Türk vatandaşı ile evlenen kişi, vatansız ise, doğrudan Kıbrıs Türk vatandaşlığını kazanacaktır. Ancak, md. 10/5 uyarınca, Kıbrıs Türk vatandaşlığının kazanılmasını sağlayan evlilik, 3 (üç) yıldan önce boşanma ile sonuçlanırsa, vatandaşlık kazanan kişinin vatandaşlığı iptal edilecektir.⁵⁹

⁵⁸ Aybay/Özbek, 141-142.

⁵⁹ İlgili madde gerekçesinde şu ifadeler yer verilmektedir: "Tasarının 10'uncu maddesi ile KKTC yurttaşları ile evlenen yabancıların yurttaşlığı kazanmaları düzenlenmiştir. Mevcut Yasada bir yıl olan süre üç yıla çıkarılmıştır. Bunun nedeni Ülkemizde 2004 yılında Yabancılar ve Muhaceret Yasasında değişiklik yapılması sonucu ülkede izinsiz kalan yabancılara izinsiz kalınan gün sayısı dikkate alınarak para cezası uygulanmaya başlanmıştır. Söz konusu cezalardan kurtulmak veya vatandaşlığın avantajlarından yararlanmak amacıyla *bazen* para karşılığı *bazen* de yabancı olan kişiye yardım etmek amacıyla paravan evlilikler yapılmaya başlanmıştır. Evlenen taraflardan vatandaş olan taraf açısından paravan olmayan ancak yabancı taraf açısından paravan olan evlilikler de mevcuttur. Gerek her iki taraf açısından paravan gerekse sadece yabancı taraf açısından paravan olan evlilikler nedeniyle vatandaş olan yabancılar hemen boşanma davası açıp boşanmaktadırlar. Bugün itibarıyla yürürlükte bulunan Yurttaşlık Yasasında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşı ile evlenen yabancı kişiler bir yıl birlikte yaşamaları halinde

Bu düzenleme, muvazaalı evlilikler ile vatandaşlık kazanılmasının önüne geçmek adına hazırlanmış olmak ile birlikte, muvazaalı olmayan ve vatansız kişinin vatandaşlık kazanmasını sağlayan evliliklerin boşanma ile sonuçlanması durumunda, kişinin yeniden vatansız kalmasına yol açabilecek, bu kapsamda da, vatansızlığı önleme amacına hizmet etmeyen, aksine vatansızlığa yol açabilecek bir düzenlemedir.

Bir Kıbrıs Türk vatandaşı ile evlenen kişinin, küçük çocuk ya da çocuklarının, Kıbrıs Türk vatandaşlığı kazanmasına ilişkin bir hükmeyle, YKYY'nda rastlanmamaktır.

ac. Evlât Edinilme

Türk Hukukunda, bir yabancı ergin olmayan kişi evlât edinildiği zaman, 5901 sayılı TVK md. 17 uyarınca, millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak şartıyla, karar tarihinden itibaren Türk vatandaşlığını kazanabilecektir.

Kıbrıs Türk Hukukunda ise 25/1993 sayılı KYY md. 5 uyarınca, bir yabancı ergin olmayan kişi evlât edinildiği zaman, vatandaşlığına etki söz konusu olmaz. Ancak evlâdt edinilen vatansız ise 25/1993 sayılı KYY md. 5/a uyarınca, Kıbrıs Türk vatandaşlığını kazanır.

Diğer yandan YKYY'nda da, md. 6 uyarınca, bir yabancı ergin olmayan kişi evlât edinildiği zaman, vatandaşlığına etki söz konusu olmazken, md. 6/c uyarınca, evlât edinilen vatansız ise Kıbrıs Türk vatandaşlığını kazanır.

Kıbrıs Türk Hukukunda, yürürlükte olan düzenleme ve yürürlüğe girecek düzenleme, doğrudan, evlât edinilen kişinin vatansızlığını gidermeyi de ele alırken, gerek Türk Hukukunda yer alan düzenleme, gerekse Kıbrıs Türk Hukukunda yer alan düzenleme, vatansızlığın önlenmesine hizmet etmektedir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığına alınmak zorundadırlar. Diğer ülkelerdeki yasalara da bakıldığında evlenme nedeniyle yurttaşlığa alınma üç ile beş yıl arasında bir sürede mümkün olmaktadır. Birlikte yaşam süresini bir yıldan üç yıla çıkararak paravan evliliklerin azaltılması amaçlanmıştır. Yüksek Mahkemenin açıkladığı son boşanma istatistiklerinde boşanmaların %50'sinin anlaşmalı olduğu görülmektedir. Anlaşmalı boşanma istatistiklerinin yüksek çıkmasının en önemli sebeplerinden biri de yabancılar ile yapılan evlilikler sonrasında yurttaşlık alındıktan hemen sonra yapılan anlaşmalı boşanmalardır. Ancak evlilik süresinin 7 yılın üzerinde olması halinde üç yıllık süre kısaltılmıştır."

b. Vatandaşlığın Kaybedilmesi Açısından

aa. Vatandaşlıktan Çıkma

Vatandaşlıktan çıkma, Türk Hukukunda, 5901 sayılı TVK md. 25-28'de düzenleme altına alınmaktadır. "*Vatandaşlıktan Çıkma*" başlıklı md. 25/b'de, "*Yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmış olmak veya kazana-cağına ilişkin inandırıcı belirtiler bulunmak.*" hükmü yer almaktadır. "*Türk vatandaşlığından çıkma belgeleri*" başlıklı md. 26/1'de yer alan **hükümde ise**, "*...yabancı bir devlet vatandaşlığını kazandığını belgeleyenlere...*" şeklinde bir ifade yer almakta ve vatandaşlıktan çıkma belgesinin ancak yabancı bir devlet vatandaşlığını kazandığını belgeleyenlere verilebileceği düzenleme altına alınmaktadır.

Bu düzenlemeler, vatandaşlıktan çıkarak, bir başka devlet vatandaşlığına geçmek isteyen kişinin, ancak diğer devlet vatandaşlığını kazanmasının ardından vatandaşlıktan çıkabilmesini; bu sayede de, vatansız kalması ihtimalinin önüne geçmeyi hedeflemektedir.

Diğer yandan, kişinin vatandaşlıktan çıkması, 5901 sayılı TVK md. 27/2 uyarınca eşin vatandaşlığına tesir etmezken, çocuk veya çocuklar açısından durum farklıdır. 5901 sayılı TVK md. 27/3 uyarınca, ana veya babası ya da her ikisi de Türk vatandaşlığından çıkan çocukların, ana veya babalarına bağlı olarak vatandaşlıktan çıkmaları, vatansız kalmamaları şartına bağlanmış; vatansız kalacak çocukların, Türk vatandaşlığında kalacakları hüküm altına alınmıştır.

Vatandaşlıktan çıkma, Kıbrıs Türk Hukukunda, 25/1993 sayılı KYY, md. 13-15'de düzenleme altına alınmaktadır. "*Yurttaşlıktan çıkma belgesi ve yurttaşlığın kaybedilmesi*" yan başlıklı md. 15/2'de, "*Yurttaşlıktan çıkmak isteyen kişi, başka bir devlet yurttaşı değilse yurttaşlıktan çıkma belgesi ilgili devlet yurttaşlığına girdiğini bildirir belgeyi gösterdiği zaman kendisine verilir.*" hükmü yer almaktadır.

Bu kapsamda, Türk Hukukunda yer alan düzenlemeden kanaatimizce daha yerinde olan Kıbrıs Türk Hukukundaki bu düzenleme uyarınca, kişi aynı zamanda zaten bir başka devlet vatandaşı ise, vatansız kalmayacağı için, vatandaşlıktan çıkmasına izin verilirken; başka bir vatandaşlığı yoksa, ancak kazanmak için Kıbrıs Türk vatandaşlığından çıkmak istediği yeni vatandaşlığı kazandığını belgelediği zaman Kıbrıs Türk vatandaşlığından çıkabilecek, bu sayede de vatansız kalması ihtimalinin önüne geçilecektir.

YKYY'nda ise, "Genel olarak yurttaşlıktan çıkmada izlenecek usul" yan başlıklı md. 19/4'de "Yurttaşlıktan çıkmak isteyen kişi, aynı zamanda başka bir devlet yurttaşı ise, yurttaşlıktan çıkma belgesi kendisine derhal verilir." hükmüne yer verilirken, md. 19/5'de, "Yurttaşlıktan çıkmak isteyen kişi, başka bir devlet yurttaşı değil ise, yurttaşlıktan çıkma belgesi ilgili devlet yurttaşlığına girdiğini bildirir belgeyi gösterdiği zaman kendisine verilir." hükmü yer almaktadır.

Bu kapsamda, tıpkı yürürlükteki düzenlemede olduğu gibi, kişi aynı zamanda zaten bir başka devlet vatandaşı ise, vatansız kalmayacağı için, vatandaşlıktan çıkmasına izin verilirken; başka bir vatandaşlığı yoksa, ancak kazanmak için Kıbrıs Türk vatandaşlığından çıkmak istediği yeni vatandaşlığı kazandığını belgelediği zaman Kıbrıs Türk vatandaşlığından çıkabilecek, bu sayede de vatansız kalması ihtimalinin önüne geçilecektir.

Diğer yandan, 25/1993 tarihli KYY'nda, Kıbrıs Türk vatandaşlığından çıkılmasının, varsa, kişinin, eşi ve çocuk ya da çocuklarının vatandaşlığına etkisinin ne olacağı düzenleme bulmamıştır. Bu durum eleştirisi konusudur.⁶⁰

YKYY'nda da, Kıbrıs Türk vatandaşlığından çıkılmasının, varsa, kişinin, eşi ve çocuk ya da çocuklarının vatandaşlığına etkisinin ne olacağı yasada düzenleme bulmamış olup; yerinde eleştirilerin, göz ardı edildiği görülmektedir.

ab. Vatandaşlığın Kaybettirilmesi

Vatandaşlığın kaybettirilmesi, Türk Hukukunda, 5901 sayılı TVK, md. 29-30'da düzenleme altına alınmaktadır. Kişinin, vatandaşlığının kaybettirilmesi ardından, vatansız kalıp kalmayacağı hususunda herhangi bir önleme kanunda yer verilmezken, "Türk vatandaşlığının kaybettirilmesinin geçerliliği ve sonuçları" başlıklı md. 30/2'de, "Kaybettirme kararları şahsidir, ilgilinin eş ve çocuklarına tesir etmez." hükmüne yer verilmektedir.

Buna göre, Türk vatandaşlığını kaybeden kişinin varsa ve Türk vatandaşı ise eş ve çocuk ya da çocukları, Türk vatandaşlığını kaybetme-

⁶⁰ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Turhan, s. 89.

yecekler; bu kapsamda da, eğer eş ve çocukların başka vatandaşlıkları yoksa, bu hüküm, vatansız kalmalarının önlenmesine hizmet etmiş olacaktır.

Vatandaşlığın kaybettirilmesi, Kıbrıs Türk Hukukunda, 25/1993 sayılı KYY md. 17'de düzenleme altına alınmaktadır. Kişinin, vatandaşlığının kaybettirilmesi ardından, vatansız kalıp kalmayacağı hususunda herhangi bir önleme kanunda yer verilmezken, md. 17/5'de "*Kaybettirme yoluyla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığını kaybeden kişinin eş ve çocukları, yurttaşlıklarını korumaya devam ederler.*" hükmüne yer verilmektedir.

Buna göre, tıpkı Türk Hukukunda olduğu gibi, Kıbrıs Türk vatandaşlığını kaybeden kişinin varsa ve Kıbrıs Türk vatandaşı ise eş ve çocuk ya da çocukları, Kıbrıs Türk vatandaşlığını kaybetmeyecekler; bu kapsamda da, eğer eş ve çocukların başka vatandaşlıkları yoksa, bu hüküm, vatansız kalmalarının önlenmesine hizmet etmiş olacaktır.

Diğer yandan, YKYY'nda da, vatandaşlığı kaybettirilen kişinin, vatansız kalıp kalmayacağı ile ilgili bir önleme yer verilmemek ile birlikte, yürürlükte bulunan ve kişinin eş ve çocuk ya da çocuklarının vatandaşlıklarını koruduğu düzenlemenin aksine, md. 21/5 uyarınca, vatandaşlığı kaybettirilen kişinin eş ve çocuklarının da, Kıbrıs Türk vatandaşlığını kaybedeceği düzenleme altına alınmıştır. Bu durum, eş ve çocukların başka vatandaşlığı olmaması durumunda, vatansız kalmalarına yol açabilecektir.

ac. Vatandaşlıktan Çıkarma

Türk Hukukunda, 5901 sayılı TVK'nda, "çıkarma" müessesesine yer verilmemiştir. Ancak, önceki, 401 sayılı TVK'nda, "çıkarma" müessesesi düzenleme bulmuş olup, 401 sayılı kanunu model alan Kıbrıs Türk Hukukundaki 25/1993 sayılı KYY'nda, vatandaşlıktan çıkarma düzenleme altına alınmıştır (md. 18).

"Ağır" sonuçlara yol açan ve günümüz vatandaşlık anlayışına aykırı olan "çıkarma" müessesesine daha fazla yer verilmemesi, bu düzenlemenin, yasadan çıkarılması gerektiği görüşünü savunmaktayız.

Diğer yandan, Kıbrıs Türk Hukukunda halen yer alması nedeniyle, vatandaşlıktan çıkarma hususunda, vatansızlığın önlenmesine ilişkin bir önleme yer verilip verilmediğine değinmek gerekmektedir.

25/1993 sayılı KYY, md. 18'de, vatandaşlıktan çıkarılacak kişinin vatansız kalıp kalmayacağına ilişkin herhangi bir önleme yer verilmezken, maddenin 4. fıkrasında, *"Yurttaşlık kaybı, sadece, hakkında çıkarılma kararı alınan kişi yönünden geçerlidir. Çıkarılma kararı, ilgilinin eş ve çocuklarının yurttaşlığını etkilemez."* hükmüne yer verilmektedir.

Bu kapsamda, çıkarılma, şahsi olarak sonuç doğuracak olup, varsa ve Kıbrıs Türk vatandaşı ise eş ve çocukların vatandaşlığı bu karardan etkilenmeyecek; eş ve çocukların başka vatandaşlığı olmaması halinde vatansız kalmaları önlenmiş olacaktır.

Diğer yandan, YKYY'nda, "vatandaşlıktan çıkarılma" kurumunun yine düzenleme bulduğu görülmekte, ve bu durum kanaatimizce önemli bir eleştiri konusu oluşturmaktadır.

İlgili düzenleme (md. 22/4) incelendiğindeyse, yürürlükteki düzenlemedeki, çıkarılmanın şahsi bir işlem olup; eşi ve çocuk ya da çocukları etkilemeyeceği hükmünün aksine, Kıbrıs Türk vatandaşlığından çıkarılanların eş ve çocuklarının da bu karardan etkilenecekleri (Kıbrıs Türk vatandaşlığından çıkarılacakları) hüküm altına alınmaktadır. Bu durum eş ve çocukların başka vatandaşlıkları bulunmaması halinde, vatansız kalmalarına yol açacaktır ve yasa koyucunun vatandaşlık hukukunun ilgili temel ilkesini göz ardı eden tutumu, belirtildiği gibi, ciddi bir eleştiri konusudur.

ad. Seçme Hakkı İle Vatandaşlığın Kaybı

Türk Hukukunda, seçme hakkı ile kişinin Türk vatandaşlığını kaybı 5901 sayılı TVK md. 34 ile düzenleme altına alınmıştır. Bu kapsamda, md. 34/1'de yer alan hallerden biri söz konusu olduğu zaman kişi vatandaşlığını seçme hakkı ile kaybedebilir. Ancak vatansızlığın önlenmesi adına getirilen, md. 34/2 uyarınca, kişi vatansız kalacaksa seçme hakkı ile vatandaşlıktan ayrılamayacaktır.

Kıbrıs Türk Hukukunda ise, *"Yurttaşlığın doğum yolu ile kazanılması"* yan başlıklı md. 4/2 ile, bazı hallerde, seçme hakkı ile vatandaşlığın kaybına ilişkin düzenlemeye yer verilmiş ancak, kişinin vatansız kalması halinde, vatandaşlığı kaybetmeyi seçemeyeceği düzenleme altına alınmamıştır.

YKYY'nda ise md. 17/1'de, *"Bu Yasa uyarınca Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığını kazanan bir kişi yurtdışında doğmuş olması ve da-*

imi olarak yurtdışında ikamet etmesi halinde, reşit olduğu tarihten itibaren yurttaşlıktan çıkabilir.” hükmü yer almakta, bu kapsamda, seçme hakkı ile vatandaşlığın kaybı söz konusu olabilmektedir. Ancak, maddenin (2)’nci fıkrasında, kişinin başka bir devlet vatandaşı ise yapacağı işlemler düzenleme altına alınırken, başka bir devlet vatandaşı değil ise “genel olarak vatandaşlıktan çıkma” yan başlıklı md. 19’a tâbi olacağı düzenleme altına alınmıştır.⁶¹

Bu kapsamda, düzenleme, kişinin vatansız kalmamasına ilişkin bir önleme yer vermiş, vatansız kalacak kişilerin, Kıbrıs Türk vatandaşlığından kendi istekleri ile ayrılmasının önüne geçilmiştir.

ae. Evliliğin Butlanı

Türk Hukukunda, evlenme ile vatandaşlık kazanan kişi, evliliğin butlanı⁶² halinde, vatandaşlığını kaybetmektedir. Diğer yandan, md.16/3 uyarınca, kişi iyiniyetli ise, evliliğin butlanı söz konusu olsa dâhi, vatandaşlığını koruyacaktır. İyi niyetli kişiyi koruyan bu hüküm, aynı zamanda, kişinin başka vatandaşlığı olmaması halinde, vatansız kalmasını da önlemiş olacaktır.

Kıbrıs Türk Hukukunda da, tıpkı Türk Hukukunda olduğu gibi, evliliğin butlanı halinde, evlenme ile vatandaşlık kazanmış kişi, vatandaşlığını kaybetmektedir. Diğer yandan, 25/1991 sayılı KYY, md. 7/4, “Evlenmenin geçersizliğine karar verilmesi halinde, iyi hal sahibi olan bir kadın veya erkek, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığını korumaya devam eder.” hükmüne yer vermektedir. Bu durum, iyi hal sahibinin⁶³ korunmasının yanı sıra, kişinin başka vatandaşlığı olmaması halinde, vatansız kalmasını da önlemiş olacaktır.

Ayrıca, Türk Hukukunda, evlenmenin butlanı durumunda, çocukların vatandaşlıklarına etki söz konusu olup olmadığı düzenleme altına alınmazken, Kıbrıs Türk Hukukunda, 25/1993 sayılı KYY, md.

⁶¹ Bkz. yukarıda yer verilen “Vatandaşlıktan Çıkma”.

⁶² Evliliğin butlanı, en kısa tanımı ile, geçersiz olarak kurulmuş bir evlenmenin, mahkeme kararı ile sona erdirilmesidir. Mustafa Dural/Tufan Ögüz/ Mustafa A. Gümüş, Türk Özel Hukuku C. III Aile Hukuku, İstanbul 2011, s. 77; Rifat Erten, “Evliliğin Butlanının Evlenme Nedeniyle Kazanılan Türk Vatandaşlığına Etkisi Hususunda Değerlendirmeler”, *TAAD*, Y. 5, S. 19, 2014, s. 253.

⁶³ Düzenlemede yer alan “iyi hal sahibi” ifadesi, “iyi niyet” kavramının yerine kullanılmıştır. Turhan, s. 44.

7/5 uyarınca, çocuklar, ana veya babalarının iyi haline bakılmaksızın vatandaşlığını koruyacaktır. Bu hüküm, başka vatandaşlığı olmayan çocukların, vatansız kalmasının önlenmesine de hizmet etmektedir.

Diğer yandan, YKYY'nda, evliliğin butlanı halinde, nasıl bir yol izleneceği düzenleme altına alınmamıştır. Ancak, muvazaalı evliliklerden vatandaşlık kazanılmasının önlenmesi, yasa tasarısının genel gerekçesinde yer alırken, evliliklerin butlan ile sonuçlanması halinde, izlenecek prosedürün neden yasada yer almadığı anlaşılammaktadır.⁶⁴

B. Herkesin Yalnız Bir Vatandaşlığı Olmalıdır

Yukarıda da yer verildiği gibi, vatandaşlık hukukunun bir diğer temel ilkesi ise, "herkesin yalnız bir vatandaşlığı olmalıdır" ilkesi olup, bu ilke, çok vatandaşlığın önlenmesi amacı taşımaktadır.

Ancak, yine yukarıda ifade edildiği üzere bu ilke, eski geçerliliğini kaybetmiş; hatta günümüzde, çifte vatandaşlığın, *istenmeyen bir durum* olmaktan, neredeyse *istenen bir durum* olmaya yaklaştığı ve olması gerekenin de bu olduğunu yinelemek yerinde olacaktır.

Pek tabii, devletlerin farklı siyasi yaklaşımları ve çıkarları, vatandaşlık hukuku temel ilkelerine, vatandaşlık hukuku kanunlarında ne kadar yer verileceği hususunda da farklılıklara yol açmıştır. Bu kapsamda, "herkesin yalnız bir vatandaşlığı olmalıdır" ilkesi de, her devletin vatandaşlık kanunlarında, farklı etkiler yaratmıştır.

Örneğin Alman Hukuku'nda, Alman Devleti'nin çok vatandaşlığa karşı tutumu nedeniyle, Alman Vatandaşlık Kanunu (*Staatsangehörigkeitsgesetz*)'nda, bu ilke çok sıkı şekilde yer bulmuş ve çok istisnai hallerde⁶⁵ çok vatandaşlığa izin verilmiş, ancak, 2014 yılında yapılan bir değişiklik ile, çok vatandaşlığın bir takım hallerde kabul edilmeye başlandığı görülmektedir.

Çok vatandaşlığa "oldukça karşı" bir tutum sergileyen Alman Devleti'nin bile, bu tutumunu "yumuşatma"sı, -diğer etmenlerin yanı sıra- bu ilkenin artık eski geçerliliğini yitirmiş olduğunun bir ispatı olarak da yorumlanabilecektir.

⁶⁴ Kanaatimizce, burada oluşan boşluğun, "bilinçsiz boşluk" olduğunu ileri sürmek mümkündür.

⁶⁵ Bkz. Işıl Özkan/Uğur, Tütüncübaşı, "Türk ve Alman Hukukunda Çifte Vatandaşlığa İlişkin Gelişmeler", *AÜHFD*, 2008, C. 57, S.3, s. 607.

Konumuz itibarıyla, bu noktada, çok vatandaşlığa ilişkin olarak, Türk Hukukunda ve Kıbrıs Türk Hukukunda yer alan genel yaklaşım ele alınacak, ardından ise, iki ülkenin vatandaşlık kanunları kapsamında, çok vatandaşlık hallerine değinilecektir.

1. Genel Yaklaşım

Türk Hukukunda, yürürlükte olan 5901 sayılı TVK, çok vatandaşlığa ilişkin olarak, özel bir hükme yer vermektedir.

“Çok Vatandaşlık” başlıklı md. 44 şu şekildedir:

“Herhangi bir nedenle yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanan kişilerin, bu durumlarına ilişkin belgeleri ibraz etmeleri ve yapılacak inceleme sonucunda kayden aynı kişiler olduklarının tespiti halinde, nüfus aile kütüklerindeki kayıtlarına çok vatandaşlığa sahip olduklarına dair açıklama yapılır.”

Düzenlemede açıkça ifade edildiği üzere, Türk Hukukunda, çok vatandaşlığa ilişkin yaklaşım olumludur.⁶⁶ Diğer bir ifadeyle, mevcut düzenleme dikkate alındığında, artık *eskisi kadar* geçerli olmayan “herkesin yalnız bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesinin, Türk Hukukunda, artık benimsenmediği görülmektedir.

Diğer yandan, 5718 sayılı MÖHUK, “Vatandaşlığın esasına göre yetkili hukuk” başlıklı md. 4/b uyarınca, yetkili hukukun vatandaşlık esasına göre tayin edildiği hallerde, kişinin birden çok vatandaşlığı olması ve bu vatandaşlıklardan birinin Türk vatandaşlığı olması durumunda, Türk Hukukunun uygulanacağı düzenleme altına alınmaktadır. Bu düzenleme, çok vatandaşlığın, sadece 5901 sayılı TVK ile değil, Türk Hukukunda yer alan diğer düzenlemeler tarafından da benimsendiğini göstermekte, diğer bir ifadeyle, çok vatandaşlığın, Türk Hukukunda benimsendiği anlayışını desteklemektedir.

Kıbrıs Türk Hukukunda ise, yürürlükte olan 25/1993 sayılı KYY’nda, çok vatandaşlığa ilişkin özel bir hüküm bulunmaması ile birlikte, kanunun tüm maddeleri göz önünde tutularak inceleme yapıldığında, kanunun, çok vatandaşlığı önleyici herhangi bir hükme yer vermediği görülmektedir.

⁶⁶ 5901 sayılı TVK md. 11/2, bu yaklaşıma istisna oluşturmaktadır. Bu düzenlemeye ilişkin açıklamalara, ileride yer verilecektir.

Ancak, çok vatandaşlığı önleyici herhangi bir hükme yer verilmesi tek başına kanun koyucunun bu konudaki yaklaşımına ilişkin karar vermemiz için yeterli olmamakta; kanun koyucunun bilerek susması durumunun söz konusu olabileceğini de göz ardı etmemek gerekmektedir.

Ancak, tam anlamıyla değilse de, konuyla ilgili “sınırlayıcı bir özel hüküm” olarak nitelendirebileceğimiz 25/1993 sayılı KYY md. 19’da yer alan yabancı bir erkek ile evlenmesi sonucunda bir başka devlet vatandaşlığını kazanan kadının, Kıbrıs Türk vatandaşlığını koruyacağına ilişkin hüküm ile de, çok vatandaşlığın kabul edildiği görüşü desteklediği zaman, kanunun, çok vatandaşlığı benimsediği şüpheye yer kalmayacak şekilde anlaşılmaktadır.

Bu kapsamda, Kıbrıs Türk Hukukunda da tıpkı Türk Hukukunda olduğu gibi çok vatandaşlığın mümkün olduğu, diğer bir deyişle, “herkesin yalnız bir vatandaşlığı olmalıdır” şeklindeki etkisini kaybeden vatandaşlık hukuku ilkesinin, Kıbrıs Türk Hukukunda, benimsenmediği görülmektedir.

Diğer yandan, YKYY’nda ise, yürürlükte olan 25/1993 sayılı KYY’nın aksine, 5901 sayılı TVK’da olduğu gibi, çok vatandaşlığa ilişkin bir özel hükme yer verilmektedir.

“Yurttaşlığın korunması” başlıklı md. 23’de, “Yabancı bir devlet yurttaşlığını kazanan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşları Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığını korumaya devam ederler.” hükmü yer almaktadır.

Buna göre, YKYY’nda da, çok vatandaşlık benimsenmiş; diğer bir ifadeyle, “herkesin yalnız bir vatandaşlığı olmalıdır” şeklindeki etkisini kaybeden vatandaşlık hukuku ilkesinin benimsenmediği görülmektedir.

İşte bu nedenle, “herkesin mutlaka bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesine ilişkin olarak vatansızlığın önlenmesine hizmet eden düzenlemeleri incelerken olduğu gibi, “herkesin yalnız bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesine ilişkin olarak, çok vatandaşlığın önlenmesine hizmet eden değil, çok vatandaşlığa cevaz veren düzenlemeler inceleme konusu yapılacaktır.

2. Çok Vatandaşlık Halleri

a. Doğumdan İtibaren Çok Vatandaşlık

Türk Hukukunda, 5901 sayılı TVK md. 7 uyarınca, kan esasına göre vatandaşlık kazanılmaktadır. Kan esasına ile yani ana veya babadan Türk vatandaşlığı kazanılırken, ana veya babanın başka bir devlet vatandaşlığı/vatandaşlıkları da varsa ve bu devlet vatandaşlığı/vatandaşlıkları da kan esasına göre kazanılıyorsa, çocuk doğumdan itibaren hem Türk vatandaşlığı hem de ilgili devlet vatandaşlığını/vatandaşlıklarını kazanacak; çok vatandaşlığa sahip olacaktır.

Yine, toprak esasının benimsendiği bir ülkede doğan çocuk, ana veya babasından Türk vatandaşlığını kan esasına göre kazanırken, toprak esasına göre de, o ülkenin vatandaşlığını kazanabilecek; çok vatandaşlığa sahip olacaktır.

5901 sayılı TVK, doğumla bir başka devletin vatandaşlığının kazanılmasının, doğumla Türk vatandaşlığını kazanmayı önleyeceği ya da doğumla Türk vatandaşlığını kazanmanın, doğumla bir başka vatandaşlığını kazanmayı önleyeceği şeklinde bir hükme yer vermemekte; bu durumda da, doğumla çok vatandaşlığa zımni olarak izin verildiği sonucuna varılabilmektedir.

Kıbrıs Türk Hukukunda da, 25/1993 sayılı KYK md. 4 uyarınca, kan esasına göre vatandaşlık kazanılmaktadır. Kan esasına ile yani ana veya babadan Kıbrıs Türk vatandaşlığı kazanılırken, ana veya babanın başka bir devlet vatandaşlığı/vatandaşlıkları da varsa ve bu devlet vatandaşlığı/vatandaşlıkları da kan esasına göre kazanılıyorsa, çocuk doğumdan itibaren hem Kıbrıs Türk vatandaşlığını, hem de ilgili devlet vatandaşlığını/vatandaşlıklarını kazanacak; çok vatandaşlığa sahip olacaktır.

Yine toprak esasının benimsendiği bir ülkede doğan çocuk, ana veya babasından Kıbrıs Türk vatandaşlığını kan esasına göre kazanırken, toprak esasına göre de, o ülkenin vatandaşlığını kazanabilecek; çok vatandaşlığa sahip olacaktır.

Tıpkı Türk Hukukunda yer alan düzenlemede olduğu gibi, 25/1993 sayılı KYK'nda da, doğumla bir başka devletin vatandaşlığının kazanılmasının, doğumla Kıbrıs Türk vatandaşlığını kazanmayı önleyece-

ği ya da doğumla Kıbrıs Türk vatandaşlığını kazanmanın, doğumla bir başka devlet vatandaşlığını kazanmayı önleyeceği şeklinde bir hükme yer verilmemekte; bu durumda da, doğumla çok vatandaşlığa zımni olarak izin verildiği sonucuna varılabilmektedir.

Diğer yandan, YKYY'nda da, gerek Türk Hukukunda, gerekse Kıbrıs Türk Hukukunda yürürlükteki kanunca benimsenen anlayış kabul görmekte, böylece yine, doğumla çok vatandaşlığa zımni olarak izin verildiği sonucuna varılabilmektedir.

b. Sonradan Çok Vatandaşlık

aa. Yönetmelik Kararı İle Vatandaşlığa Alınma (Telsik)

ba. Olağan Telsik

Türk Hukukunda, 5901 sayılı TVK md. 11 ile, yönetmelik kararı ile olağan şekilde vatandaşlığa alınma, diğer bir ifadeyle olağan telsik düzenleme altına alınmaktadır.

Bu kapsamda, md. 11/1'de, genel olarak Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin şartlara yer verilirken, md. 11/2'de ise, *“Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılarda, yukarıda sayılan şartlarla birlikte, taşıdıkları devlet vatandaşlığından çıkma şartı da aranabilir. Bu takdirin kullanılmasına ilişkin esasların tespiti Bakanlar Kurulunun yetkisindedir.”* hükmüne yer verilmektedir.⁶⁷

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere, 5901 sayılı TVK'nun, çok vatandaşlığa ilişkin genel yaklaşımı olumludur. Ancak bu düzenleme, bu durumun istisnasını oluşturmaktadır.

5901 sayılı TVK md. 11/2 uyarınca, Türk vatandaşlığı için başvuru-

⁶⁷ Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi (Parliamentary Assembly of the Council of Europe), Hukuk İşleri ve İnsan Hakları Komitesi (Committee on Legal Affairs and Human Rights), Raportör, Mr Boriss Cilevičs tarafından sunulan, 1 Ekim 2013 tarihli raporda, çok vatandaşlığın son yıllarda, uluslararası ilişkiler ve karma evlilikler sayesinde yaygınlaştığı ve kişiler için, bir devlet vatandaşlığını kazanırken, diğer vatandaşlıklarından feragat etmelerinin artık bir ön şart olmaması gerektiği ifade edilmiştir. Committee on Legal Affairs and Human Rights, Rapporteur, Mr. Boriss Cilevičs, Latvia, Socialist Group, “Access to Nationality and The Effective Implementation of The European Convention on Nationality” Report, s. 2-3, <<<http://website-pace.net/documents/19838/166208/20131002-RptNationalityAccess-EN.pdf/9a81ae6f-b0a9-4a86-b184-2903d5e2f142>>> (25.07.2015).

da bulunan kişinin, sahip olduğu diğer vatandaşlık ya da vatandaşlıklardan çıkması istenebilecektir. Bu hüküm, kanunda yer alan *tek*, çok vatandaşlığı önleyici hüküm olma özelliğini haizdir.

Kıbrıs Türk Hukukunda ise olağan telsik, 25/1993 sayılı KYY md. 8 ile düzenleme altına alınmaktadır.

Ancak düzenlemede, Türk Hukukunda olduğu gibi, Kıbrıs Türk vatandaşlığı için başvuran kişinin, sahip olduğu diğer vatandaşlık ya da vatandaşlıklardan çıkmasının istenebileceği yönünde bir düzenlemeye yer verilmemektedir.

YKYY'nda da, Kıbrıs Türk vatandaşlığını kazanmak için başvuracak kişinin, sahip olduğu diğer vatandaşlık ya da vatandaşlıklardan çıkmasının istenebileceği yönünde bir düzenlemeye yer verilmemektedir.

Ancak bu vesileyle, ifade edilmesi yerinde olur ki, YKYY, bu noktada, sistematik yönünden hatalı bir yapıya sahiptir. Şöyle ki, gerek 5901 sayılı TVK'nda, gerekse 25/1993 sayılı KYY'nda, sonradan vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin düzenlemelere, "olağan telsik" kurumu ile başlanmıştır. Bu durum sistematik açısından yerindedir. Ancak, YKYY'nda, sonradan vatandaşlık kazanılması ile ilgili bölüme, sonradan vatandaşlık kazananların çocuklarının vatandaşlığa alınmasına ilişkin düzenleme ile başlanmıştır. Bu durum, kanaatimizce, sistematik açısından yerinde olmamıştır.

bb. Yeniden Vatandaşlığa Alınma

Türk Hukukunda, yeniden vatandaşlığa alınma, 5901 sayılı TVK md. 13-14 ile düzenleme altına alınmıştır.

Belirtilen düzenlemelerden md. 13, Türk vatandaşlığını çıkma izniyle kaybedenlerin ve ana ve babaları ile birlikte Türk vatandaşlığını kaybedenlerden, md. 21'de belirtilen süre içinde Türk vatandaşlığını kazanma hakkını kullanamayanların yeniden vatandaşlığa alınmasını, md. 14 ise, md. 29 uyarınca, Türk vatandaşlığı kaybettirilenler ile md. 34 uyarınca Türk vatandaşlığını kaybedenlerin yeniden vatandaşlığa alınmasını hükme bağlamaktadır.

İlgisi itibarıyla, sadece md. 13, çıkma izniyle Türk vatandaşlığını kaybedenler açısından ele alınacaktır.

İlgili hüküm şu şekildedir:

“Millî güvenlik bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak şartıyla aşağıda belirtilen kişiler Türkiye’de ikamet etme süresine bakılmaksızın, Türk vatandaşlığını Bakanlık kararıyla yeniden kazanabilirler.

Çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler..”

Bu düzenleme, temelde, bir başka devlet vatandaşlığını kazanmak amacı ile, Türk vatandaşlığından çıkanların, yeniden Türk vatandaşı olabilmesi amacını taşımaktadır.

Söz konusu kişilerin, Türk vatandaşlığından çıkması, bir başka devlet vatandaşlığını kazanmış olmaları şartına bağlandığına göre, bu kişiler bir başka devlet vatandaşlığını kazanmış, ardından ise, yeniden Türk vatandaşı olabilmeleri, bu madde ile sağlanmak istenmiştir. Düzenleme ile, eski Türk vatandaşlarının, yeniden Türk vatandaşı olabilmesi adına, Türk vatandaşlığından çıkarak, kazandıkları yabancı devlet vatandaşlığını muhafaza ediyor olmaları halinde, çok vatandaşlığın kabul edildiği görülmektedir.

Kıbrıs Türk Hukukunda ise 25/1993 sayılı KYY’nda, yeniden vatandaşlığa alınma ile ilgili herhangi bir düzenlemeye yer verilmemektedir.⁶⁸

YKYY’nda ise, *“Yurttaşlıktan Çıkanların Yurttaşlığa Alınması”* başlıklı 1. md. 8 ile, Kıbrıs Türk vatandaşlığını çıkma izni ile kaybedenlerin, yeniden Kıbrıs Türk vatandaşlığına alınması düzenleme altına alınmaktadır.⁶⁹

Düzenlemenin gerekçesinde, *“Önerinin 8’inci maddesi ile daha önce bir şekilde KKTC yurttaşlığından çıkan kişilerin yeniden KKTC yurttaşlığına alınmaları düzenlenmiştir. Öncelikle KKTC yurttaşlığından çıkma ihtiyacı bazen yeni hayat kurduğu ve daha iyi bir hayat için yurttaşlığına almak zorunda olduğu ülkenin çifte yurttaşlığı kabul etmemesidir..”* ifadelerine yer verilmektedir.

Buna göre, bu kurumun kanunda yer alması açısından yerinde bir düzenleme ile, Kıbrıs Türk vatandaşlığından çıkanların, yeniden

⁶⁸ Bu durumun eleştirisi için Bkz. Turhan, s. 62.

⁶⁹ Turhan’ın, katıldığımız eleştirisinin, dikkate alındığı ve yeni kanun tasarısında, “yeniden vatandaşlığa alınma” kurumuna yer verildiği görülmektedir.

vatandaş olabilmelerine ilişkin hükme yer verilirken, madde gerekçesinde ise, bu hükmün, çifte vatandaşlığı kabul etmeyen ülkelerin vatandaşlıklarını kazanmak için Kıbrıs Türk vatandaşlığından çıkanların, yeniden Kıbrıs Türk vatandaşlığını kazanabilmesinin hedeflendiği belirtilmektedir.

Düzenleme ile, eski Kıbrıs Türk vatandaşlarının, yeniden Kıbrıs Türk vatandaşı olabilmesi adına, Kıbrıs Türk vatandaşlığından çıkarak, kazandıkları yabancı devlet vatandaşlığını muhafaza ediyor olmaları halinde, çok vatandaşlığı kabul edildiği görülmektedir.

ab. Evlenme

5901 sayılı TVK'da, bir yabancı ile evlenen ve eşinin vatandaşlığını kazanan Türk vatandaşlarının, Türk vatandaşlığını kaybedeceği şeklinde bir hükme yer verilmemekte, bu kapsamda da, evlilik yolu ile yabancı eşinin vatandaşlığını kazanan Türk vatandaşlarının, Türk vatandaşlıklarını koruyacağı kabul edilmektedir.⁷⁰

Kıbrıs Türk hukukunda ise, Türk hukukundan farklı olarak, 25/1993 sayılı KYY, md. 19'da, *"Yabancı bir erkekle evlenen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşı kadın, kocasının yurttaşlığını kazanmış olsa bile, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığını korumaya devam eder."* hükmüne yer verilmektedir.

Bu kapsamda, bir yabancı erkek ile evlenerek, eşinin vatandaşlığını kazanan Kıbrıs Türk vatandaşı kadın, Kıbrıs Türk vatandaşlığını da koruyacaktır. Diğer yandan, ilk anda, düzenlemenin karşıt kavramından, Kıbrıs Türk vatandaşı erkeklerin, yabancı bir kadın ile evlenerek eşinin vatandaşlığını kazanması halinde, Kıbrıs Türk vatandaşlığını kaybedeceği akla gelebilecek olsa da, tıpkı Türk Hukukunda olduğu gibi, KKTC AY. md. 67/5'de yer alan *"Yurttaşlık...yasanın gösterdiği Koşullarla kazanılır ve ancak yasada belirtilen durumlarda kaybedilir."* hükmü uyarınca, kanunda açıkça düzenlenmeyen bu halde, vatandaşlık kaybedilmeyecektir.⁷¹ Anayasada bu düzenlemeye yer verilmemiş

⁷⁰ Çünkü, TC AY. md. 66/3'de yer alan *"Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir."* hükmü gereği, kanunda açıkça düzenlenmeyen bir şekilde, vatandaşlığın kaybedilmesi söz konusu olmamaktadır.

⁷¹ Diğer yandan, kaybettirme bir "ceza" olmamak ile birlikte, ceza benzeri bir niteliğe sahiptir. Bu yaklaşımdan hareketle, "kanunsuz ceza olmaz" prensibi uya-

olsaydı dâhi zaten böyle bir durum, eşitlik ilkesine aykırı olacak; pozitif ayrımcılık ileri sürülerek savunulamayacaktır.

Esas konumuza dönecek olursak, görülmektedir ki, bu konuda, sınırlı şekilde de olsa, 25/1993 sayılı KYY, bu husus ile ilgili olarak, çok vatandaşlığı desteklemiştir.

Diğer yandan YKYY'nda ise, daha yerinde bir hükme yer verilmiştir. "Yurttaşlığın korunması" başlıklı md. 23 uyarınca, "Yabancı bir devlet yurttaşlığını kazanan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşları Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığını korumaya devam ederler."

Görülmektedir ki, yeni kanun tasarısında, bu husus ile ilgili çok vatandaşlığın kabulü *daha da* yerleşmiştir.

ac. Seçme Hakkı

Türk Hukukunda, seçme hakkı kullanılarak, Türk vatandaşlığı kazanılabilmektedir. 5901 sayılı TVK, md. 27 uyarınca, ana ve babasından bağılı olarak Türk vatandaşlığını kaybedenler, ergin olmalarından itibaren 3 yıl içinde başvurmaları halinde (md. 21) ve doğumla Kıbrıs Türk vatandaşlığını kazananlar, yazılı bir dilekçe ile, Türk vatandaşlığını seçme hakkı ile kazanabilmektedir (md. 42/1).

Ana ve babaları ile birlikte, Türk vatandaşlığını kaybeden çocuklar, eğer bir başka devletin vatandaşlığına sahipse ve ergin olmalarından itibaren 3 yıl içinde, Türk vatandaşlığını seçme hakkı ile kazanırlarsa, çok vatandaşlık durumu söz konusu olacaktır.

Diğer yandan, yukarıda belirtildiği gibi, seçme hakkına sahip olan bir diğer grup ise, Kıbrıs Türk vatandaşlarıdır. Buna göre, Kıbrıs Türk vatandaşları, seçme hakkı ile Türk vatandaşlığını kazandıklarında da, çok vatandaşlık durumu söz konusu olacaktır.

Kıbrıs Türk hukukunda ise, gerek 25/1993 sayılı KYY'nda, gerekse, YKYY'nda, seçme hakkı ile vatandaşlığın kazanılması düzenleme bulmamıştır.

rınca, yine, kanunda düzenleme altına alınmadığı için, bir Kıbrıs Türk vatandaşı erkeğin, yabancı bir kadın ile evlenerek, onun vatandaşlığını kazanması halinde, Kıbrıs Türk vatandaşlığının kaybettirilmesi söz konusu olmayacaktır.

C. Herkes Vatandaşlığını Seçme ve Değiştirmede Serbest Olmalıdır

Vatandaşlık hukukunda, bir diğer temel ilke de, yukarıda yer verildiği gibi, *“herkes vatandaşlığını seçme ve değiştirmede serbest olmalıdır”* ilkesidir.

“Herkes vatandaşlığını seçme ve değiştirmede serbest olmalıdır” ilkesinin Türk Hukuku ve Kıbrıs Türk Hukuku vatandaşlık kanunlarındaki yansımaları, kişi açısından; yeni bir vatandaşlık edinme ya da vatandaşlığı değiştirme ve vatandaşlığa alınmaya *“mecbur”* tutulmama olmak üzere, iki başlık altında incelenecektir.

1. Yeni Bir Vatandaşlık Edinme ya da Vatandaşlığı Değiştirme

a. Yeni Bir Vatandaşlık Edinme

Türk Hukukunda, 5901 sayılı TVK md. 44’de yer alan *“Herhangi bir nedenle yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanan kişilerin, bu durumlarına ilişkin belgeleri ibraz etmeleri ve yapılacak inceleme sonucunda kayden aynı kişiler olduklarının tespiti halinde, nüfus aile kütüklerindeki kayıtlarına çok vatandaşlığa sahip olduklarına dair açıklama yapılır.”* hükmü, *“herkes vatandaşlığını seçme ve değiştirmede serbest olmalıdır”* ilkesine uygun şekilde, Türk vatandaşlarının, bir başka devlet vatandaşlığını kazanmalarına cevaz veren bir düzenlemedir.

Kıbrıs Türk Hukukunda, 25/1993 sayılı KYY md. 19’da yer alan *“Yabancı bir erkekle evlenen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşı kadın, kocasının yurttaşlığını kazanmış olsa bile, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığını korumaya devam eder.”* hükmü de, sadece kadın vatandaşlar ile sınırlı olsa da⁷², *“herkes vatandaşlığını seçme ve değiştirmede serbest olmalıdır”* ilkesine uygun şekilde, bir başka devlet vatandaşlığının kazanımına cevaz veren bir düzenlemedir.

Yine, YKYY md. 23’de yer alan *“Yabancı bir devlet yurttaşlığını kazanan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşları Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığını korumaya devam ederler.”* hükmü de, *“herkes vatandaşlığını seçme ve değiştirmede serbest olmalıdır”* ilkesine uygun şekilde, Kıbrıs Türk vatandaşlarının, bir başka devlet vatandaşlığını kazanmalarına cevaz verecek bir düzenlemedir.

⁷² Bu durumun eleştirisine yukarıda yer verilmiştir.

Görülmektedir ki, gerek Türk hukukunda, gerekse Kıbrıs Türk hukukunda, *“herkes vatandaşlığını seçme ve değiştirmede serbest olmalıdır”* ilkesine uygun şekilde düzenlemelere yer verilmiş ve Türk vatandaşları ile Kıbrıs Türk vatandaşlarının, yeni bir vatandaşlığı, özgür iradeleri ile seçebilmelerine olanak tanınmıştır.

b. Vatandaşlığı Değiştirme

Türk hukukunda, bir başka devlet vatandaşlığını kazanmak amacıyla, Kıbrıs Türk vatandaşlığından çıkılabilmesine olanak sağlayan düzenlemelere, 5901 sayılı TVK md. 25-29’da yer verilmektedir.

Kıbrıs Türk hukukunda ise, bir başka devlet vatandaşlığını kazanmak amacıyla, Türk vatandaşlığından çıkılabilmesine olanak sağlayan düzenlemeler, yürürlükteki 25/1993 sayılı KYY, md. 13-15’de, YKYY’nda ise, md 18-19’da yer almaktadır.

Görülmektedir ki, her iki hukuk sisteminde de, vatandaşların, temel vatandaşlık hukuk ilkelerinden *“herkes vatandaşlığını seçme ve değiştirmede serbest olmalıdır”* ilkesine uygun olarak, bir başka vatandaşlığını seçerek, vatandaşlıklarını değiştirebilmelerine olanak sağlanmaktadır.

2. Vatandaşlığa Alınmaya “Mecbur” Tutulamama

Türk hukukunda, vatandaşlık kazanma yöntemlerinden biri olan evlenme yolu ile vatandaşlığın kazanılması, 5901 sayılı md.16 ile düzenleme altına alınmıştır. Düzenlemenin, ilk fırcasının ilk cümlesi şu şekildedir: *“Bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz.”* Bu kapsamda, kişinin, *“mecburi”* olarak Türk vatandaşlığı kazanması gibi bir durum söz konusu olmamakta, hatta, evlilik ile vatandaşlığın kazanımı bir takım şartlara⁷³ bağlanmaktadır.

Düzenlemenin, *“herkes vatandaşlığını seçme ve değiştirmede serbest olmalıdır”* ilkesine uygun olduğu ifade edilebilmektedir.

Kıbrıs Türk hukukunda ise, bir Kıbrıs Türk vatandaşı ile evlenen kişinin, Kıbrıs Türk vatandaşlığını kazanması, 25/1993 sayılı KYY md. 7 ile düzenleme altına alınmıştır. KYY md. 7 uyarınca, bir Kıbrıs Türk vatan-

⁷³ a) Aile birliği içinde yaşama, b) Evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama, c) Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmama (5901 sayılı TVK, md. 16).

daşı ile evlenen kişi, evlendiği anda Kıbrıs Türk vatandaşlığını kazanmayacak, ancak yasada öngörülen 1 yıllık “beraber yaşama süresi”nin dolması ardından, kişi Kıbrıs Türk vatandaşlığını kazanacaktır.

Kıbrıs Türk hukukunda yer alan ve evlenme ile vatandaşlığın kazanılmasına imkan tanıyan bu düzenlemede, 1 yıllık süre ardından kişinin vatandaşlığı kazanmaya “başvurma” hakkı olduğu şeklinde bir ibareye yer verilmesi halinde, “herkes vatandaşlığını seçme ve değiştirmede serbest olmalıdır” ilkesine daha uygun bir durum söz konusu olacaktır. Çünkü, düzenleme uyarınca, ilgili sürenin dolması ardından, Kıbrıs Türk vatandaşlığı doğrudan kazanılmaktadır.

YKYY’nda ise, md. 10’da yer alan evlilik ile vatandaşlık kazanılması, 25/1993 sayılı kanuna göre, şartlar açısından ağırlaştırılmıştır.⁷⁴ Diğer yandan, düzenlemede “başvuru” yapılması şeklinde bir ifade yer almakta, bu durum da, 25/1993 sayılı KYY’ndaki eksikliğin giderildiğini göstermektedir.

Bu kapsamda, Kıbrıs Türk vatandaşlığını kazanmak diğer şartların yanı sıra, kişinin başvurusuna bağlanırken; bu düzenleme ile, “herkes vatandaşlığını seçme ve değiştirmede serbest olmalıdır” ilkesine uyulduğu da görülmektedir.

⁷⁴ (A) Yurttaşlığa başvuru tarihinden itibaren en az üç yıllık sürenin geçmesi. Ancak evlilik süresinin yedi yıl ve üzeri olması halinde, başvurudan itibaren iki yıllık sürenin geçmesi, on yıl ve üzeri olması halinde, başvurudan itibaren bir yıllık sürenin geçmesi koşulu aranır. (B) Evlenen kişiler arasında yirmi yaş ve üzeri fark olması halinde, başvuru tarihinden itibaren en az beş yıllık sürenin geçmesi. Ancak evlilik süresinin on yıl ve üzeri olması halinde, başvuru tarihinden itibaren en az iki yıllık sürenin geçmesi koşulu aranır. (C) Yukarıdaki (A) ve (B) bentlerinde öngörülen sürelerde aile birliği içinde yaşamak. (Ç) Evlilik birliği ile bağdaşmayan bir davranışta veya faaliyette bulunmamak. (D) Bir yıldan fazla hapis cezasına çarptırılmamış olmak veya rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtekarlık, irtikap, ırza geçme, hileli iflas ve benzeri yüz kızartıcı suçlar ile uyuşturucu madde tasarrufu, alma veya satma suçlarından dolayı mahkumiyet almamış olmak. (E) Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından tehlike teşkil eden hastalığı bulunmamak (YKYY, md. 10). Özellikle, 25/1993 sayılı kanunda yer alan 1 yıllık sürenin sürenin, 3 yıla çıkarılması ve (C), (Ç), (D), (E) ve (F) fıkraları ile, aranacak diğer şartlara yer verilerek, yerinde bir değişiklik yapılırken, vatandaşlık için başvuru yapılması ardından 3 yıllık sürenin (veya durumun gereklerine göre, (A) veya (B) bendindeki diğer sürelerin) geçmesi yerine, 3 yıl (veya durumun gereklerine göre, (A) veya (B) bendindeki diğer süreler) ardından, vatandaşlığı kazanabilmek için başvuru yapılması şeklinde bir düzenlemenin, işlevsellik açısından daha yerinde olacağı kanaatindeyiz.

Diğer yandan, evlenme yolu ile vatandaşlığın doğrudan kazanılması açısından ise istisnai bir durum bulunmaktadır. Bu durum, yukarıda da yer verilen vatansızlık halidir.

Bu noktada, vatandaşlık hukukunun iki temel ilkesinin ihtilafı ortaya çıkmakta, “herkesin bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesi uyarınca, kişinin vatansızlığının giderilmesi gerekmekte, “herkes vatandaşlığını seçme ve değiştirmede serbest olmalıdır” ilkesine göreyse, kişinin doğrudan vatandaşlığa alınmaması, bunun, kişinin isteği üzerine olması gerekmektedir. Vatansız kişilerin, vatandaşlık kazanma “şansı”nı geri çevireceklerini düşünmemekle birlikte, teorik olarak bu noktada aralarında ihtilaf söz konusu olan iki ilkedeki, vatansızlığın önlenmesine hizmet eden “herkesin bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesi, gerek Türk Hukukunda, gerekse Kıbrıs Türk hukukunda, yerinde olarak üstün tutulduğu ve vatansız kişilerin evlenme ile doğrudan vatandaşlık kazanacağına düzenleme altına alındığı görülmektedir.

Sonuç

Çalışmamızda, vatandaşlık hukukunun 3 temel ilkesi olan “herkesin mutlaka bir vatandaşlığı olmalıdır”, “herkesin yalnız bir vatandaşlığı olmalıdır” ve “herkes vatandaşlığını seçme ve değiştirmede özgür olmalıdır” ilkeleri ele alınarak açıklanmış ve bu ilkelerin, Kara Avrupası Hukuk sisteminin etkisindeki Türk Hukuku ve Anglosakson Hukuk sisteminin etkisindeki Kıbrıs Türk Hukuku’ndaki yansımaları (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası’ndaki ilgili düzenlemeler, Türk Hukukunda önceki vatandaşlık kanunu 403 sayılı TVK ve şu an yürürlükte olan 5901 sayılı TVK, Kıbrıs Türk Hukukunda şu an yürürlükte olan vatandaşlık kanunu 25/1993 sayılı KYY ve yürürlüğe girmesi beklenen YKYY’nda yer alan hükümler kapsamında) karşılaştırılmıştır.

Çalışmamızda, yine ilkelerin ele alınma sırasına göre, genel olarak, Türk Hukuku ve Kıbrıs Türk Hukuku’ndaki yansımaları, kanun maddelerine metin içinde zaten yer verildiği için, yeniden yer vermeksizin, genel fikri özetlemek adına, oldukça kısa şekilde yinelenerek, varmış olduğumuz sonuçlar ve önerilerimiz belirtilecektir.

İlk ele alınan, “herkesin mutlaka bir vatandaşlığı olmalıdır” (vatansızlığın önlenmesi) ilkesi kapsamında, iki sistem incelendiğinde, yu-

karıda belirtilen düzenlemelerde yer alan bazı hükümlerin doğrudan, bazılarının ise dolaylı olarak, vatansızlığın önlenmesine hizmet ettiği görülmektedir:

Doğumdan itibaren vatansızlığın önlenmesinde; iki sistemde de kabul edilen, kan ve toprak esasları ile vatandaşlık kazanılması hallerinde, kan esası ile dolaylı olarak, toprak esası ile de doğrudan vatansızlığın önlenmesi söz konusudur.

Sonradan vatansızlığın önlenmesi hususunda ise; Vatandaşlığı kazanma açısından,

Telsik ile: Türk Hukukunda, kişinin vatansız eşine, 5901 sayılı TVK'na göre, doğrudan vatandaşlık kazandırılmadığı, Kıbrıs Türk Hukukunda ise yürürlükteki 25/1993 sayılı KYY'na göre, ilkeye uygun olarak, kişinin vatansız eşine doğrudan vatandaşlık kazandırılırken, yürürlüğe girmesi beklenen YKYY'nda ise tıpkı Türk Hukukunda olduğu gibi, doğrudan vatandaşlık kazandırılmadığı görülmektedir. Bu durum, vatansızlığın önlenmesi açısından "olumsuz" olarak nitelendirilmektedir.

Evlenme ile: Türk Hukukunda, 5901 sayılı TVK'nda, bir Türk vatandaşı ile evlenen vatansız kişinin, doğrudan vatandaşlığa alınmasına ilişkin her hangi bir hükme yer verilmezken, Kıbrıs Türk Hukukunda, gerek yürürlükteki 25/1993 sayılı KYY'nda, gerekse, YKYY'nda, bir Kıbrıs Türk vatandaşı ile evlenen vatansız kişinin, doğrudan vatandaşlık kazanması düzenleme altına alınmakta ve düzenleme bu yönüyle, vatansızlığın önlenmesi açısından, Türk Hukukundaki düzenlemeden daha yerindedir. Ancak, YKYY'nda, muvazaalı evlilikleri önlemek amacıyla getirilen, 3 yıl içinde boşanma halinde, kişinin kazandığı vatandaşlığı yitireceği hükmüyse, bir kez yineletelim ki, vatansızlığa yol açabilecek olup; vatansız kalacak kişilerin, bu uygulamadan muaf tutulması gerekmektedir.

Evlât edinilme ile: Türk Hukukunda, 5901 sayılı TVK'da yer alan ilgili şartlara uygun evlât edinilen tüm kişiler Türk vatandaşlığını kazanırken, Kıbrıs Türk Hukukunda ise gerek 25/1993 sayılı KYY'nda, gerekse YKYY'nda, ancak vatansızlık halinde, evlât edinilen kişiler vatandaşlık kazanmakta ve vatansızlığın önlenmesine doğrudan hizmet edilmektedir.

Vatandaşlığı kaybetme açısından:

Çıkma: Her iki hukuk sisteminde de, vatandaşlıktan çıkacak kişinin, vatansız kalmasını önlemeye yönelik düzenlemelere yer verilmiştir. Türk Hukukunda kişi, kazanmak üzere Türk vatandaşlığından çıkmak istediği vatandaşlığı kazanmadan, vatandaşlıktan çıkamamakta; Kıbrıs Türk Hukukunda ise, *kişinin başka vatandaşlığı yoksa*, kazanmak üzere Kıbrıs Türk vatandaşlığından çıkmak istediği vatandaşlığı kazanmadan, vatandaşlıktan çıkamamakta, başka vatandaşlığı var olması halinde zaten vatansız kalmayacağı için vatandaşlıktan doğrudan çıkabilmektedir. Bu kapsamda, Kıbrıs Türk Hukuku'ndaki yaklaşım daha yerindedir.

Kaybettirme: Her iki hukuk sisteminde de, kişinin vatansız kalıp kalmayacağına ilişkin bir önleme, bu kurumun niteliği itibarıyla haklı olarak yer verilmezken; Türk Hukuku'nda 5901 sayılı TVK'nda ve Kıbrıs Türk Hukukunda yürürlükteki 25/1993 sayılı KYY'nda, kişinin eş ve çocuklarının vatandaşlıklarını koruyacağı hüküm altına alınırken, YKYY'nda, eş ve çocukların da vatandaşlıklarını kaybedeceği düzenleme altına alınmış olup; eş ve çocukların başka vatandaşlığı olmaması halinde, bu hükmün vatansızlığa yol açabileceği ve revize edilmesi gerektiği görülmektedir.

Çıkarılma: Çıkarılma kurumu, Türk Hukukunda, yürürlükteki 5901 sayılı TVK'nda düzenleme yer bulmazken, Kıbrıs Türk Hukukunda, gerek yürürlükteki 25/1993 sayılı KYY'nda, gerekse, YKYY'nda düzenleme altına alındığı görülmektedir. Kanaatimizce, "ağır" sonuçlara yol açan çıkarılma kurumuna, YKYY'nda yer verilmemesi gerekmektedir. Çıkarılmada, kişinin vatansız kalıp kalmayacağı, kurumun niteliği gereği zaten dikkate alınmayarak, başka vatandaşlığı olmaması halinde, kişinin vatansızlığına yol açılması söz konusuysa, eş ve çocukların da vatandaşlıktan çıkarılması söz konusudur. Bu durum, eş ve çocukların başka vatandaşlıkları olmaması halinde, vatansızlıklarına yol açabilecek olup, düzenleme, vatansızlığın önlenmesi açısından "olumsuz" olarak nitelendirilmektedir.

Seçme ile kayıp: Gerek Türk Hukukunda 5901 sayılı TVK, gerekse Kıbrıs Türk Hukukunda, 25/1993 sayılı KYY ve YKYY uyarınca, kişi vatansız kalacak ise seçme hakkı ile vatandaşlığı kaybedememektedir. Bu durum, vatansızlığın önlenmesi açısından yerindedir.

Evliliğin butlanı: Gerek Türk Hukukunda 5901 sayılı TVK, gerekse Kıbrıs Türk Hukukunda, 25/1993 sayılı KYY ve YKYY uyarınca, evlenme yolu ile vatandaşlık kazanılmasının ardından, evliliğin butlan ile sona ermesi durumunda, iyi niyetli kişi, vatandaşlığını korur. Kişinin başka vatandaşlığı olmaması ve vatansız kalma ihtimali olması halinde, bu durum, vatansızlığın önlenmesine hizmet etmektedir.

Eski geçerliliği artık tam olarak söz konusu olmayan, “Herkesin *yalnız* bir vatandaşlığı olmalıdır” (çok vatandaşlığın önlenmesi) ilkesi kapsamında, iki sistemin incelenmesine ise çok vatandaşlığın önlenmesine ilişkin düzenlemeler üzerinden değil, tek bir istisna dışında, çok vatandaşlığı mümkün kılan düzenlemeler üzerinden devam edilmiştir. Her iki hukuk sisteminde de, çok vatandaşlık benimsenmiştir.

Doğumdan itibaren çok vatandaşlık;

Kan

ve

Toprak esasları ile mümkün olmaktadır.

Sonradan çok vatandaşlık;

Telsik ile: Olağan telsikte, Türk Hukukunda, 5901 sayılı TVK’da, yer almakta olan “Herkesin *yalnız* bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesine hizmet eden “tek” düzenleme uyarınca, kişiden, çok vatandaşlığa yol açabilecek şekilde Türk vatandaşlığını kazanacak kişiden, vatandaşlığından çıkması istenebilmektedir. Kıbrıs Türk Hukukunda ise böyle bir düzenlemeye yer verilmemektedir. Çok vatandaşlık, yeniden vatandaşlığa alınma ile de mümkün olabilmektedir. Türk Hukuku’nda yeniden vatandaşlığa alınma, 5901 sayılı TVK’da düzenlenirken, Kıbrıs Türk Hukukunda, 25/1993 sayılı KYY’nda düzenleme bulunmamış, ancak yerinde olarak YKYY’nda düzenleme altına alınmıştır.

Evlenme ile: Gerek bir Türk vatandaşı, gerekse bir Kıbrıs Türk vatandaşı, bir yabancı ile evlenerek, başka bir devlet vatandaşlığını kazanabilmekte, ve aynı zamanda, Türk vatandaşlığını da koruyabilmektedir. Bu durum çok vatandaşlığa yol açmaktadır.

Seçme Hakkı: Türk Hukuku’nda yer alan seçme hakkı ile vatandaşlık kazanılması halinde de çok vatandaşlık söz konusu olabilmektedir. Kıbrıs Türk Hukukunda ise bu kurum düzenleme altına alınmamaktadır.

Son olarak ele alınan, “herkes vatandaşlığını seçme ve değiştirmede özgür olmalıdır” ilkesi kapsamında, iki sistem incelendiğinde, yeni bir vatandaşlığı seçebilmeyi, vatandaşlığı değiştirebilmeyi ve vatandaşlığa alınmaya “mecbur” bırakılmamayı düzenleyen hükümler olduğu görülmektedir:

Yeni vatandaşlık edinme ve vatandaşlığı değiştirme açısından: Gerek Türk Hukukunda, gerekse Kıbrıs Türk Hukukunda, vatandaş, evlenme yolu ile bir başka devlet vatandaşlığı edinebileceği gibi, çıkma yolu ile de, vatandaşlığını değiştirebilir. Bu kapsamda, herkesin vatandaşlığını özgürce seçme ve değiştirmede özgür olması ilkesine uyumlu düzenlemelere yer verildiği görülmektedir.

Vatandaşlığa alınmaya mecbur tutulamama: Gerek Türk Hukuku’nda, gerekse Kıbrıs Türk Hukuku’nda, kişi, evlenme ile doğrudan vatandaşlık kazanmamaktadır. Bu kapsamda da, yine, herkesin vatandaşlığını özgürce seçme ve değiştirmede özgür olması ilkesine uyumlu düzenlemelere yer verildiği görülmektedir.

Sonuç itibarıyla, Türk Hukuku’nda ve Kıbrıs Türk Hukuku’nda, belirtilen aykırı haller dışında, “herkesin *mutlaka* bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesinin benimsendiğini, yine “herkes vatandaşlığını seçme ve değiştirmede özgür olmalıdır” ilkesinin de benimsendiğini ancak, “herkesin *yalnız* bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesinin artık, eski güçlü geçerliliğini yitirdiğini ifade etmek yerinde olacaktır.

Kaynakça

- Aybay Rona, “Çifte Uyrukluk Sorunu”, İnsan Hakları Yıllığı, S. 15/1, Y. 1993, ss. 100-108.
- Aybay Rona/Özbek Nimet, Vatandaşlık Hukuku, İstanbul 2015.
- Berki F. Osman, Devletler Hususi Hukuku, Ankara 1970.
- Committee on Legal Affairs and Human Rights, Rapporteur: Mr. Cilevičs, Boriss, Latvia, Socialist Group, “Access to Nationality and The Effective Implementation of The European Convention on Nationality” Report, <<<http://website-pace.net/documents/19838/166208/20131002-RptNationalityAccess-EN.pdf/9a81ae6f-b0a9-4a86-b184-2903d5e2f142>>>.
- Convention On Certain Questions Relating To The Conflict Of Nationality Law The Hague - 12 April 1930,

- <<<http://eudo-citizenship.eu/InternationalDB/docs/Convention%20on%20certain%20questions%20relating%20to%20the%20conflict%20of%20nationality%20laws%20FULL%20TEXT.pdf>>>.
- Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, <<<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm>>>.
- Coşkun Vahap, "Cumhuriyet Anayasalarında Vatandaşlık", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı: 16- 19, 2009, ss. 1-21.
- Doğan Vahit, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Ankara 2012.
- Dural Mustafa/Öğüz Tufan/**Gümüş** A. Mustafa, *Türk Özel Hukuku, C. III, Aile Hukuku*, İstanbul 2011.
- European Convention on Nationality, << <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/166.htm>>>.
- Erdem B. Bahadır, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, İstanbul 2013.
- Erten Rıfat, "Evliliğin Butlanının Evlenme Nedeniyle Kazanılan Türk Vatandaşlığına Etkisi Hususunda Değerlendirmeler", *TAAD*, Y. 5, S. 19, 2014, ss. 243-278.
- Fişek Hicri, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Ankara 1959.
- Göğer Erdoğan, "Devletler Hususi Hukukunun Mahiyeti", *AÜHFD*, S. 3-4, 1971, ss. 173-192.
- Göğer Erdoğan, *Türk Tabiiyet Hukuku*, Ankara 1979.
- Güngör Gülin, "Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi", *MHB*, Y. 17-18, S. 1997-98, ss. 230-250.
- Güngör Gülin, "Vatandaşlığın Azaltılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Bazı Hükümlerinin 5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu Üzerindeki Etkisi", *AÜHFD*, C. 63, S. 3, ss. 480-508.
- Hadimoğlu-Özbek Nimet/Teksoy Barış, "Vatansızlığın Azaltılmasına Dair BM Sözleşmesi (1961) Karşısında Türk Vatandaşlığı Kanunu", *TBBD*, S. 107, 2013, ss. 222-244.
- KKTC Yurttaşlık Hukuku Yasa Tasarısı (2015), << <http://www.cm.gov.nc.tr/YasaTasariOneriForm.aspx>>>.
- Nomer Ergin, *Vatandaşlık Hukuku*, İstanbul 2014.
- Özkan Işıl/Tütüncübaşı Uğur, "Türk ve Alman Hukukunda Çifte Vatandaşlığa İlişkin Gelişmeler", *AÜHFD*, 2008, C. 57, S.3, ss. 599-634.
- Pılgram Lisa, *International Law And European Nationality Laws*, Italy 2011.
- Şit Banu, "Modern Vatandaşlık Kavramına Bir Bakış", *TBBD*, S. 76, 2008, ss.64-82.
- Tanrıbilir B. Feriha, "Avrupa Vatandaşlık Hukuku Sözleşmesi ve Türk Hukuku", *MHB*, C. 22, S. 2, 2002, ss. 791-818 (Avrupa).
- Tanrıbilir B. Feriha, "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Hükümleri", *TBBD*, S. 75, 2008, ss. 27-61 (Türk).
- Turhan Turgut, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yurttaşlık Hukuku*, Ankara 2002.
- Turhan Turgut/Tanrıbilir B. Feriha, *Vatandaşlık Hukuku Ders Notları*, Ankara 2010.

Uluocak-Erdener Nihal, Türk Vatandaşlık Hukuku, İstanbul 1968.

Unat İlhan, Türk Vatandaşlık Hukuku, Ankara 1966.

Üçüncü Pelin, "Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve Sözleşmenin Türk Vatandaşlık Hukukuna Etkisinin İncelenmesi", <<https://www.academia.edu/9285073/Avrupa_Vatandaşlık_Sözleşmesi_ve_Türk_Vatandaşlık_Hukuku>>.

Vatansız Kişilerin Korunmasına İlişkin El Kitabı, UNCHR, Cenevre 2014.

Vienna Convention on Diplomatic Relations - 1961, <<http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf>>.